

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE ÜRETİMİNDE DIŞALIMA
BAĞIMLILIĞIN SEKTÖREL DAĞILIMI:
1998 YILI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Turan KONU

Anabilim Dalı : İKTİSAT

Programı : İKTİSAT

EYLÜL 2007

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE ÜRETİMİNDE DIŞALIMA
BAĞIMLILIĞIN SEKTÖREL DAĞILIMI:
1998 YILI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Turan KONU
(412061017)**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 12 Eylül 2007

Tezin Savunulduğu Tarih : 19 Eylül 2007

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ümit ŞENESEN (İ.T.Ü.)
Diğer Jüri Üyeleri Prof. Dr. Gülay GÜNLÜK-ŞENESEN (İ.Ü.)
Doç. Dr. Suat KÜÇÜKÇİFTÇİ (İ.T.Ü.)

EYLÜL 2007

ÖNSÖZ

Türkiye’de gerek akademik, gerekse akademi dışı iktisat yazınına bakıldığında, dış ticaret açıkları ve büyük ölçüde bu etkenden kaynaklanan cari açıkların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Yürütülen tartışmalarda asal başlıklar ise, kur rejimi ve açığın finansmanı boyutları olarak şekillenmektedir. Tartışmaların daha çok parasal tedbirler çerçevesinde şekillendiği bir veridir.

Bu çalışma, söz konusu açıklara son kertede neden olan yapıyı, yani üretimde dışalım bağımlılığını konu almaktadır. Bir azgelişmişlik sorunsalı olarak da okunabilecek bu yapısal zaafın 1946 sonrası izlediği seyir ve 1980 açılımından sonra girdiği rota, bu çalışmanın temel ekseninde yer almaktadır.

Bu çalışmanın her aşamasında benden değerli yardımlarını esirgemeyen çok değerli hocam Prof. Dr. Ümit Şenesen’e; sunduğu cömert yardımla çalışmaya değer katan TÜİK Input-Output Dairesi Başkanı Mehmet Kula’ya; ve her zaman cömert desteğiyle yanımda olan eşim Cangül’e en içten saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Eylül, 2007

Turan Konu

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	x
ÖZET	xi
SUMMARY	xii
1. GİRİŞ	1
2. TÜRKİYE’DE ÜRETİMİN DIŞALIMA BAĞIMLILIĞI: YAPISAL ETKENLER VE TARİHSEL SEYİR	6
2. 1. 1947-60 DÖNEMİ	6
2. 2. 1960-80 DÖNEMİ VE İTHAL İKAMESİ	8
2. 2. 1. İthal ikameci politikaların genel yapısı	8
2. 2. 1. 1. Ana hatlarıyla ithal ikamesi	10
2. 2. 1. 2. Türkiye’nin ithal ikamesi deneyimi ve üretimin dışalima bağımlılığı	14
2. 3. 1980-98 dönemi	16
2. 3. 1. 1980-88 dönemi	17
2. 3. 2. 1989-98 dönemi	20
3. UYGULAMA	24
3. 1. VERİLER	24
3. 2. YÖNTEM	25
3. 3. BULGULAR	28
3. 3. 1. 1998 yılı için G matrislerinin oluşturulması	28
3. 3. 2. Sektörlerin seçilmesi	29
3. 3. 3. Seçilen sektörlerin G matrisleri ve tablolar	31
3. 3. 4. 1985, 1996 ve 1998 G matrislerinin karşılaştırılması	81
4. SONUÇ	106
KAYNAKLAR	109
EKLER	113
ÖZGEÇMİŞ	126

KISALTMALAR

DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
GSMH	: Gayri Safı Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safı Yurtiçi Hasıla
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1. 1. 1989-2000 dış ticaret verileri (milyar ABD doları)	1
Tablo 1. 2. Yıllara göre dış ticaret açığı (milyar ABD doları)	2
Tablo 1. 3. Yıllara göre üretim endeksi ve dış ticaret verileri	2
Tablo 1. 4. Dışalımın bileşimi (milyar ABD doları) ve yüzdeler	3
Tablo 3. 1. Üç kategoriye göre sektör sıralamaları.....	30
Tablo 3. 2. Tahıl ve b.y.s diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	32
Tablo 3. 3. Hayvancılık kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	33
Tablo 3. 4. Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	34
Tablo 3. 5. Süt ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	35
Tablo 3. 6. Fırın ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	36
Tablo 3. 7. Tütün ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	37
Tablo 3. 8. Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenmesi kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	38
Tablo 3. 9. Diğer tekstil ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	39
Tablo 3. 10. Trikotaj (örme) ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	40
Tablo 3. 11. Kürk hariç giyim eşyası imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	41
Tablo 3. 12. Kürk'ün işlenmesi ve boyanması; kürk mamülleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	42

Tablo 3. 13. Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	43
Tablo 3. 14. Ayakkabı imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	44
Tablo 3. 15. Basım ve hizmet faaliyetleri, plak, kaset vb. çoğaltılması kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	45
Tablo 3. 16. Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	46
Tablo 3. 17. Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	47
Tablo 3. 18. Kimyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	48
Tablo 3. 19. Zirai-kimyasal ürünler ile boya vernik vb. maddelerin imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	49
Tablo 3. 20. Eczacılıkta ve tıpta kullanılan ürünlerin imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	50
Tablo 3. 21. Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim.ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	51
Tablo 3. 22. Plastik ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	52
Tablo 3. 23. Demir-çelik ana sanayi kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	53
Tablo 3. 24. Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	54
Tablo 3. 25. Döküm sanayii kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	55
Tablo 3. 26. Metal yapı malzemeleri, tank, sarnıç ve buhar kazanı imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	56
Tablo 3. 27. Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	57

Tablo 3. 28. Genel amaçlı makine imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	58
Tablo 3. 29. Özel amaçlı makinelerin imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	59
Tablo 3. 30. B.y.s. ev aletleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	60
Tablo 3. 31. Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	61
Tablo 3. 32. B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	62
Tablo 3. 33. Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	63
Tablo 3. 34. Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ve saat imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	64
Tablo 3. 35. Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	65
Tablo 3. 36. Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	66
Tablo 3. 37. Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	67
Tablo 3. 38. Hava ve uzay taşıtları imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	68
Tablo 3. 39. Mobilya imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	69
Tablo 3. 40. B.y.s. diğer imalatlar kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	70
Tablo 3. 41. Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	71
Tablo 3. 42. Gaz üretimi ve dağıtımı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	71

Tablo 3. 43. İnşaat kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	72
Tablo 3. 44. Toptan ticaret ve tic. komisyonculuğu (motorlu taşıtlar hariç) kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	73
Tablo 3. 45. Perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri (motorlu taşıtlar hariç) kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	73
Tablo 3. 46. Lokanta, kahvehane, bar ve yeme içme yerleri kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	74
Tablo 3. 47. Karayolu taşımacılığı ve boru hattıyla taşımacılık kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	75
Tablo 3. 48. Denizyolu taşımacılığı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	76
Tablo 3. 49. Havayolu taşımacılığı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	77
Tablo 3. 50. Mali aracı kuruluşlar ve bunlara yardımcı faaliyetler kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	78
Tablo 3. 51. Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları.....	79
Tablo 3. 52. Tarım kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	82
Tablo 3. 53. Madencilik kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	83
Tablo 3. 54. Besin-içki-tütün kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	84
Tablo 3. 55. Dokuma-giyim kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	85
Tablo 3. 56. Kâğıt-basım kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	86
Tablo 3. 57. Kimyasal maddeler (Kimya) kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	87
Tablo 3. 58. Petrol ürünleri (Petrol) kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	88
Tablo 3. 59. Lastik-plastik kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	89
Tablo 3. 60. Cam-çimento kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	90
Tablo 3. 61. Anametal kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	91
Tablo 3. 62. Metal ürünleri kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	92
Tablo 3. 63. Makine kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	94

Tablo 3. 64. Elektrikli makine kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	95
Tablo 3. 65. Ulaştırma araçları kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	97
Tablo 3. 66. İnşaat kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	98
Tablo 3. 67. Ticaret kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	99
Tablo 3. 68. Ulaştırma-haberleşme kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde.....	100

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. 1. Dışalım bileşinlerinin miktarları; aramal toplamının ve petrol dışı aramaların toplam dışalima oranları.....	4
Şekil 3. 1. Dışalima bağımlılık kutu çizimi	103
Şekil 3. 2. Dışalima bağımlılık katsayıları: yatay dağılım	104

TÜRKİYE ÜRETİMİNDE DIŞALIMA BAĞIMLILIĞIN SEKTÖREL DAĞILIMI: 1998 YILI

ÖZET

Bu çalışmada, 1998 yılı için Türkiye’de üretim kesimlerinin dışalima bağımlılığı girdi-çıkıtı tabloları kullanılarak analiz edilmiş; 1980 yılından bu yana bu bağımlılık yapısındaki dönüşüm incelenmiştir. Girdi-çıkıtı analizinin geleneksel araçlarıyla dışalima bağımlılık analizi, genellikle dışalım ters matrisi ile yapılmaktadır. Ancak bu yöntem, olası nihai talep artışlarında yurtdışı dışalım kaynağını tespit etmekle birlikte, yurtiçi hedef sektörlerin ayırt edilmesinde etkili olamamaktadır. Bu çalışmada kullanılan G Matrisleri yöntemiyle, olası nihai talep değişimlerinin yol açacağı dışalımın yurtdışı kaynak ve yurtiçi hedef sektörleri ayırt edilebilmektedir. Bu yöntem kullanılarak 1998 yılı girdi-çıkıtı tabloları üzerinde çalışılmış, belirli kesimler için G matrisleri oluşturulmuştur. Türkiye üretim kesimleri açısından bir bağımlılık haritası niteliği taşıyabilecek bu tablolar, 97 kesim ayrıntısında hazırlanmıştır. Çalışmada ayrıca Türkiye’nin dışalima bağımlılığının yapısal ve tarihsel temellerine değinilmiş, 1946’dan başlayarak Türkiye’nin dünya ekonomisi ile bütünleşme çabaları ana hatlarıyla ele alınmıştır. 1980’le birlikte tercih ettiği ihracata dayalı birikim modeli de incelenmiş; bu birikim modelinin bir önceki model olan ithal ikamesinden devraldığı yapı ve bu yapıyı ne yönde dönüştürdüğü, üretim ve aragirdi dışalımı çerçevesinden incelenmiştir. 1980-2000 dönemine ait diğer girdi-çıkıtı tablolarının da karşılaştırmalı olarak kullanıldığı bu çalışma, Türkiye’de üretim kesimlerinin, söz konusu dönemde aragirdi dışalımına daha bağımlı hale geldiklerine işaret etmektedir.

**SECTORAL DECOMPOSITION OF IMPORT DEPENDENCY IN TURKISH
PRODUCTION: 1998**

SUMMARY

In this study, import dependency of Turkish industries is examined by using input-output tables of 1998. Another aspect of this study has been the transformation of the import dependency during 1980s. Traditionally, inverse matrices of imports are used to examine the import dependency; but they miss the domestic destination sectors of imports, while they successfully highlight the foreign origin sectors of imports. In this study, the technique of G matrices are used to examine both primary origin and destination sectors of import, when the demand changes occur. These matrices, which are detailed in 97 sectors, are formed for selected sectors of the year 1998. These matrices can be interpreted as the maps of import dependency. Another aim of the study has been to highlight the structural and historical transformation of import dependency of Turkish production. In order to do this, the main points of 1946-2000 era are highlighted. It's also put in question whether the post-1980 course of Turkish economy increased the import dependency. The comparative analysis based on the input-output tables of that period gave an affirmative answer to this question.

1. GİRİŞ

Türkiye ekonomisinin son dönem seyrine ilişkin yapılan gerek akademik, gerek akademi dışı tartışmalar incelendiğinde, döviz kurları ve dış ticaret açığına ilişkin tartışmaların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Ülkenin yaşadığı son iki büyük kriz olan 1994 ve 2000-2001 krizlerinin öncesinde gözlemlenen kimi gelişmelerin içinden geçtiğimiz dönemde de gözleniyor olması, tartışmaların zeminini oluşturmaktadır.

Bilindiği gibi, Türkiye ekonomisinin yakın dönemde yaşadığı bu iki büyük krizin hemen öncesindeki ortak tablo, aşırı değerli TL ve giderek artıp sürdürülemez boyutlara ulaşan dış ticaret açığı ve cari açıklardır (Öniş, 2003, ss.3-6). Yurtdışına sermaye çıkışları ile başlayan kriz, her iki örnekte de devalüasyon ve dış borç stokundaki artışlarla sonuçlanmıştır.

Kimi çalışmalara göre, iki kriz deneyiminde de belirli açılardan tekrar eden kriz süreçleri, 1980-89 döneminde yaşanan büyük ölçekli dönüşümlerin sonucu olarak, birer “kriz döngüsü” haline gelmiş ve ekonominin yaklaşık son 20 yılına damgasını vurmuştur (Cizre ve Yeldan, 2005; Yentürk ve Çimenoglu, 2005, ss.110-15). Bu çalışmalara göre, 2000-2001 krizinin ardından yeni bir döngü başlamış; bu döngü, bugün birçok gösterge bakımından önemli boyutlara ulaşmış biçimde sürmektedir.

Döngüsel biçimde gelişen bu döneme bakıldığında çarpıcı biçimde gözlenen bir olgu ise, üretim sürecinin kriz göstergeleriyle olan ilişkisidir. 1989-2000 dönemi Türkiye ekonomisinin seyri incelendiğinde, üretim ve dışsatım ile dışalım artışlarının bir arada gitmesi önemli bir göstergedir.

Tablo 1. 1. 1989-2000 dış ticaret verileri (milyar ABD doları)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Dışsatım	11.6	12.9	13.6	14.7	15.3	18.1	21.6	32.1	32.1	30.7	28.8	30.7
Dışalım	15.8	22.4	20.9	22.8	29.4	22.3	34.8	42.3	47.2	44.7	39.0	52.7

Kaynak: TÜİK

Dışalımın dışsatımdan daha çok artıyor olması ise, dışsatımdaki bu artışlara rağmen, dış ticaret açığındaki artışı önleyememektedir.

Tablo 1. 2. Yıllara göre dış ticaret açığı (milyar ABD doları)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Dış ticaret açığı	4.2	9.5	7.3	8.1	14.1	4.2	13.2	10.3	15.1	14.1	10.2	22.0

Kaynak: TÜİK

İhracat ve dışalım artışlarının bu birlikteliği, 2000 sonrası dönemde de sürmektedir. Kriz sonrasına tekabül eden son beş yıllık dönemde, yaşanan kayda değer üretim ve dışsatım artışlarına rağmen, dış ticaret açığı bugüne kadar görülen en yüksek düzeye çıkmıştır.

Tablo 1. 3. Yıllara göre üretim endeksi ve dış ticaret verileri

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Üretim Endeksi (1998=100)	103	94	103	112	123	130	138
Dışsatım	30.7	34.4	40.1	51.2	66.9	76.8	91.0
Dışalım	52.7	38.1	47.4	65.2	90.7	106.2	127.4
Dış ticaret dengesi (milyar ABD doları)	-22.0	-3.7	-7.3	-14.0	-38.3	-33.5	-40.1

Kaynak: TÜİK

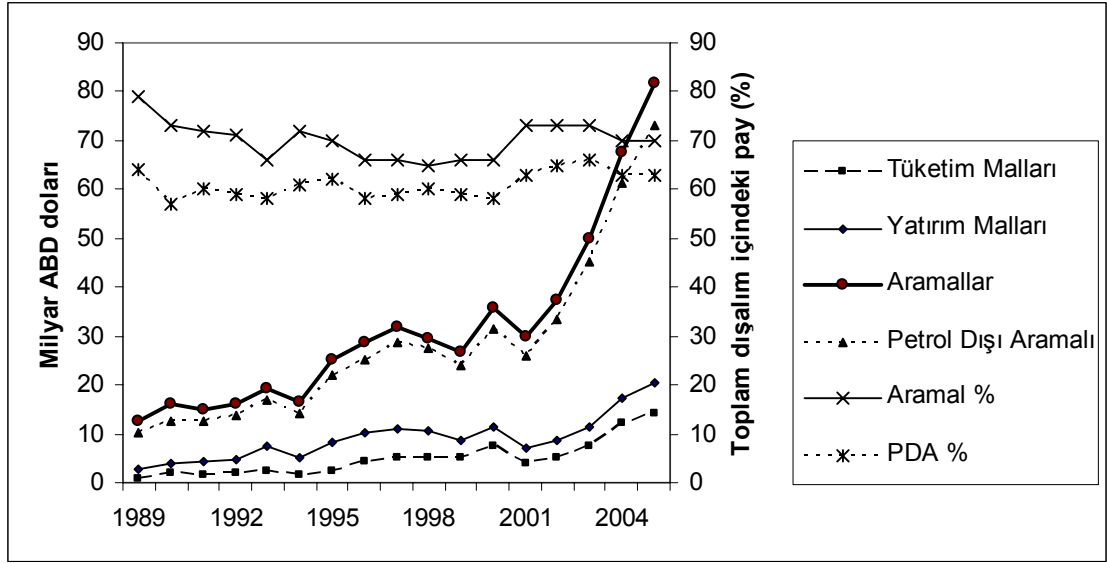
Üretim hacmi ve cari açığın (dış ticaret açığı) birlikte hareketini açıklayan en önemli unsur olarak, aramalı dışalımını öne çıkmaktadır.

Tablo 1. 4. Dışalımın bileşimi (milyar ABD doları) ve yüzdeler

	Tüketim Malları	Yatırım Malları	Aramallar	Petrol Dışı Aramallar (PDA)	Aramallar /Toplam Dışalım (%)	PDA /Toplam Dışalım (%)
1989	0.7	2.6	12.5	10.1	79	64
1990	2.1	4.0	16.2	12.7	73	57
1991	1.6	4.3	15.1	12.6	72	60
1992	1.8	4.8	16.2	13.6	71	59
1993	2.5	7.4	19.4	16.9	66	58
1994	1.4	5.2	16.6	14.1	72	61
1995	2.4	8.1	25.1	22.2	70	62
1996	4.4	10.3	28.7	25.3	66	58
1997	5.3	11.1	31.9	28.7	66	59
1998	5.3	10.7	29.6	27.5	65	60
1999	5.1	8.7	26.6	23.8	66	59
2000	7.3	11.3	35.7	31.5	66	58
2001	4.1	6.9	29.8	26.0	73	63
2002	5.0	8.5	37.4	33.4	73	65
2003	7.5	11.3	50.0	45.2	73	66
2004	12.1	17.4	67.6	61.2	70	63
2005	14.0	20.4	81.9	73.2	70	63

Kaynak: TÜİK

Tablo 1. 4.'te görüldüğü gibi tüm aramallar dışalım ve petrol dışı aramallar (PDA) dışalım, 1990'lardaki birkaç yıl dışında sürekli olarak artmıştır. Şekil 1. 1.'de ise, 2001 yılından itibaren bu artışın kesintisiz ve yüksek ivmeli bir yapıya büründüğüne işaret etmektedir. Burada, aramalı dışalımının toplam dışalıma oranının yüzde 70 seviyesine yerleştiği görülürken, petrol dışı aramalı dışalım içi için bu oran hafif bir artış göstererek yüzde 65'ler düzeyine yerleşmiştir. İki oranı temsil eden eğrilerin birbirine yaklaştıkları da göze çarpmaktadır.

Şekil 1. 1. Dışalım bileşenlerinin miktarları; aramalı toplamının ve petrol dışı aramaların toplam dışalığa oranları (%)

Şekil 1. 1.'de belirgin biçimde öne çıkan bir diğer nokta da, toplam aramalı dışalım ile petrol dışı aramalı dışalımının çarpıcı biçimde birlikte hareket etmesidir. İki kalem arasında farkın neredeyse sabit kalması, petrol dışı aramalı dışalımının toplam aramalı dışalım içindeki payının arttığı sonucuna işaret etmektedir. Gerçekten de, 1989-96 döneminde yüzde 85'ler civarında seyreden bu oran, 1995-2005 döneminde yüzde 90'lar seviyesine yerleşmiştir.

Bu son veri, üretim artışı-aramalı dışalım artışı ilişkisinin petrol fiyatları gibi dışsal bir unsur tarafından değil, üretim yapısı gibi içsel bir unsur tarafından belirlendiği yönünde güçlü bir sinyal sunmaktadır.

Üretim ve dış ticarete ilişkin temel göstergelerin sunduğu genel görünüm, dışsatım yoluyla döviz geliri yaratarak, Türkiye'nin mutlak kaynak sorununu dış kaynak vasıtasıyla çözmesi öngörülen –sanayi öncüllü- üretim sürecinin, dışalığa bağımlı biçimde geliştiğine işaret etmektedir. Söz konusu bağımlılıktaki artış ise, dışsatımın gerektirdiği dışalım gereksiniminin artmasına, böylece birim dışsatımdan elde edilen net döviz gelirinin giderek düşmesine neden olmaktadır. Bu seyrin, kaynak sorunu yaşayan Türkiye açısından önemi ortadadır.

Bu tez çalışması, Türkiye’de 1998 yılı itibariyle üretim kesimlerinin dışalığa bağımlılık açısından içinde bulundukları durumu ortaya sermeyi; kesimler açısından bir “dışalığa bağımlılık haritası” sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışma, esas olarak girdi-çıktı tabloları analizine dayanmaktadır. 1998 yılına ait girdi-çıktı tablolarının 1980-2000 dönemine ilişkin son tablolar olmaları nedeniyle, aynı döneme ait diğer tablolarla karşılaştırmalara gidilerek döneme ilişkin bütüncül bir değerlendirme yapmaya olanak sunmaktadır. Bu temelde, çalışmanın ikinci bir amacı da, üretimin ithal aragirdi dışalığına bağımlılığının 1980-2000 dönemindeki değişimini incelemektir.

Çalışmada, TÜİK (eski adıyla DİE) tarafından hazırlanıp yayınlanan 1980-2000 dönemine ait girdi-çıktı tabloları kullanılmış; gerekli karşılaştırmaların yapılabilmesi için yine TÜİK tarafından yayınlanan TEFE (bugünkü adıyla ÜFE) verileri kullanılmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, Türkiye ekonomisinin dünya ile bütünleşme eğilimine girdiği 50’li yıllardan 1990’ların sonuna değin, Türkiye’de üretimin belirli yapısal özellikleri ve dışalığa bağımlılık açısından öne çıkan yönleri ele alınacak; çalışma bağlam ve kapsamında öne çıkan kimi önemli noktalar üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünü ise uygulama oluşturmaktadır. Bu bölümde girdi-çıktı tabloları üzerine genel bilgi verilmiş ve sonrasında çalışmanın temel yöntemini oluşturan G Matrisleri yöntemi tanıtılmıştır. Bölümün devamında, 1998 yılı için seçilen her bir sektöre ait G matrisleri sunulmuştur. Ardından kimi toplulaştırmalara giderek, bu yıla ilişkin G matrisleri, 1980-2000 dönemine ait tablolar için oluşturulan matrislerle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada, yıllar arasındaki farklılıkların bir yöne işaret edip etmediği de sınanmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise sonuç ve değerlendirmeler ile öneriler yer almaktadır.

2. TÜRKİYE’DE ÜRETİMİN DIŞALIMA BAĞIMLILIĞI: YAPISAL ETKENLER VE TARİHSEL SEYİR

Türkiye’de üretim dışalima bağımlılık bağlamında incelendiğinde, Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisi ile bütünleşme sürecine hız verdiği 1946 yılından 2000 yılına değin üç ana dönem ortaya çıkmaktadır.

Bu dönemler sırasıyla, 1947-60, 1960-80 ve 1980-2000 dönemleridir.

2.1 1947-60 DÖNEMİ

Türkiye, bilindiği gibi, 1946 yılıyla birlikte dünya ekonomisi ile yeni bir eklemlenme sürecine girmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna denk düşen ve dünya ekonomisi için yeni bir büyük genişlemenin eşiğini teşkil eden bu tarih, Türkiye ekonomisi için de bir eşik olacaktır (Türel, 2004, s.4). Türkiye, daha önceki 16 yıllık dönemin temel ekonomik politikalarını bu tarihte uygulamadan kaldıracaktır:

“1946 yılına salt iktisadi bakımdan da bir dönüm noktası niteliği kazandıran özellik, 16 yıldır kesintisiz olarak izlenen kapalı, korumacı, dış dengeye dayalı ve içe dönük iktisat politikalarının adım adım gevşetildiği; dış açıkların kronikleşmeye başladığı; dolayısıyla dış yardım, kredi ve yabancı sermaye yatırımları ile ayakta duran bir ekonomik yapının yerleşmesi olmuştur.” (Boratav, 1998, s.74)

Dış ticaret açığı olgusu, yalnızca 1946-80 dönemini değil, sonrasını da kapsayan bir olgudur. 1947 yılından bu yana her yıl dış ticaret açığı veren Türkiye’de, bu olgu “yerleşmiş bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır” (Şenesen ve Günlük-Şenesen, 2003, s.534).

Bu dönemde Türkiye ekonomisi, tarımsal üretimin ağırlıklı olduğu bir üretim yapısına sahiptir. Osmanlı’dan devralınan mirasa 1930’lu yıllarda devlet sermayesi öncülüğünde

eklenen sınırlı sanayi yapısı, Türkiye ekonomisinin tarımsal karakterini değiştirememiştir (Sönmez, 2004, ss.336-337). 1930-39 yılları arasında sanayinin sabit fiyatlarla büyüme hızı yıllık yüzde 11,6 olmuş; ancak bu yüksek hız bile, sanayinin tarımın önüne geçmesine yetmemiş ve sanayinin milli hasıladaki payı yüzde 9,9'dan ancak yüzde 18,3'e çıkmıştır (Boratav, 1998, ss.54-55).

Oysaki, “birincil ürün” ya da “hammadde” kategorisindeki malların dışsatımına dayalı azgelişmiş ülke ekonomileri, 1929 Büyük Bunalımı'nın ardından hammadde fiyatlarının büyük düşüşler kaydetmesiyle birlikte ekonomik gelişimlerinde büyük kesintiler yaşamışlardır.

Ancak, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından dünya ekonomisinde başlayan genişleme ve ardından gelen Kore Savaşı, dünya piyasalarında tarımsal ürün fiyatları lehine gelişmeler yaratmıştır (Kazgan, 2002, s.85). Bu durum, dönemin Demokrat Parti hükümetinin, devlet müdahalesi ile sanayileşme politikasını bir kenara koyarak tarımsal ürün dışsatımı ile dışa açılma stratejisini benimsemesinde önemli etkenlerden biridir. Teknolojik yoğunluğu düşük tarımsal üretim için hayati rol oynayan hava koşulları ise, dönemin politikasını desteklercesine iyi bir seyir izlemiştir. ABD hükümeti tarafından azgelişmiş ülkelere yönelik Marshall Planı çerçevesindeki yardım ve krediler ise, “olağanüstü bir traktörleşme süreci” başlatmıştır. (Köymen, 1999, s.17). Daha geniş alanların işlenebilmesini olanaklı kılan bu gelişme¹, rekor artışlarını doğurarak döviz gelirini arttıran bir etken olmuştur.

Öte yandan, 1954 yılından itibaren gerek içeride, gerekse de uluslararası alanda koşulların normale dönmesi, tarımsal hammadde dışsatımına dayalı modelde tıkanıklıkların yaşanmasına yol açmıştır (Tüzün, 1999, s.153).

1930'lu yıllarda devlet öncülüğünde yaratılan birikime rağmen sanayi birikimi yine de oldukça sınırlı olan Türkiye ekonomisi, 1954 yılında tarımsal dışsatımın da gerilemesiyle birlikte durgunluk dönemine girmiştir. Aramalı ve yatırım malları bakımından büyük ölçüde dışalığa bağımlı olan imalat sanayii, tarımsal dışsatım kaynaklı döviz girişinin sektöre uğramasıyla birlikte fiilen ithal ikamesi koşullarını

¹ Köymen (1999)'un verilerine göre, 1950 yılında yüzde 18,7 olan ekili alan oranı, 1950'ler boyunca hızlı bir artış gösterdi ve 1960 yılında yüzde 29,9'a ulaştı (s.16).

yaşamaya başlamış, KİT'lerin rolü giderek öne çıkmıştır. Bu yüzden, kimi yorumlar, ithal ikameci dönemin fiili başlangıcı olarak 1954 yılına işaret etmektedir:

“(…) Bu gelişmeler, bir yandan mal kıtlıklarına, kuyruklara ve karaborsaya yol açarken, diğer yandan bu tür malların yurtiçinde üretimini karlı kıldı. Dolayısıyla, bu alanlarda ithal ikameci bir sanayileşme süreci başladı.” (Tüzün, 1999, ss.155-56)

DP hükümetinin sahip olduğu seçmen tabanına taahhütleri dolayısıyla önceki dönemin politikalarında ısrar etmesi, ithal ikameci merkezi politikanın yaklaşık olarak altı yıl ertelenmesine, 1960 darbesinin sonrasına ötelenmesine neden olmuştur (Keyder, 1995, ss.169-176).

2.2 1960-80 DÖNEMİ VE İTHAL İKAMESİ

2.2.1 İthal ikameci politikaların genel yapısı

İthal ikamesi gerçekleştirerek sanayileşme stratejisi, geç kapitalistleşme olgusu ile birlikte ortaya çıkan bir kavramdır. İktisat tarihinde yapılacak geriye doğru bir inceleme, Sanayi Devrimi'nin anavatanı olan İngiltere dışındaki tüm gelişmiş ülkelerin, gelişmelerinin belirli bir aşamasında fiilen ithal ikamesi yaptıklarını göstermektedir. Hatta, bugün azgelişmiş diye nitelenen bazı ülkelerin de ilk ithal ikame deneyimleri, 1800'lü yıllara değin uzanmaktadır (Amsden, 1997).

Kavramı birçok yönden ele alan birçok tanım bulunmakla birlikte, çalışma bağlamında en uygun tanım olarak “açık ekonomi koşullarında ortaya çıkan [sanayileşme yönünde] cılız adımlar değil, bir iktisat politikası olarak ve ekonomiye yoğun devlet müdahalesiyle başlatılan sanayileşme süreci” tanımı öne çıkmaktadır (Pamuk, 1984, s.39). Kavramın üretim boyutuna ilişkin daha dar ve net tanımı ise, “Ekonomideki sektörlerin toplam çıktılarında dışalımın payını azaltmak” biçimindedir (Chenery, 1980).

Çalışma bağlamında ele alınan ithal ikamesi, sanayileşme yönünde ilk adımlarını 20. yüzyılda atan, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ve iktisat literatüründe bugün “azgelişmiş” ya da “gelişmekte olan” biçiminde tanımlanan ülkelerin, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra denedikleri kalkınma stratejisi olarak okunmalıdır.

İktisat literatüründe İkinci Dünya Savaşı sonrasında ağırlık kazanmakla birlikte, ithal ikamesi tartışmalarının kökenlerine bakıldığında, bu tartışmaların Görelî Üstünlükler Teorisi'nin (GÜT) ortaya atıldığı döneme değin uzandıkları görülmektedir. Sanayileşme yolunda gecikmiş olan ülkelerin birincil ürün üretiminde uzmanlaşarak ekonomik gelişimini sürdürmesi tezi, bilindiği gibi GÜT'ün temel önermeleri arasında yer almaktadır. Ancak, petrol de dahil olmak üzere dünya hammadde fiyatlarındaki dalgalanmalar ve petrol dışı hammadde fiyatlarında 1930'larda görülen keskin düşüşler, başta Latin Amerika'dakiler olmak üzere birçok birincil ürün dışsatımcısı ülkenin gelişme sürecini kesintiye uğratmış; "hammadde ihracatına dayalı gelişme" düşüncesine darbe vurmuştur. Bu durum, söz konusu birincil ürün ihracatçısı ülkelerde sanayileşme yoluyla kalkınma tartışmalarının doğmasına neden olmuştur. Strateji, ilk kez 1930'larda bir grup Latin Amerikalı iktisatçı² tarafından formüle edilmiş ve İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde uygulama alanı bulmuştur (Alam, 1994).

Daha önce de belirtildiği gibi 1954 yılında başlayan ekonomik durgunluğa rağmen, politik süreçlerin de etkisiyle Türkiye'de ithal ikameci kalkınma stratejisine geçiş 1960 yılını bulmuştur.

İthal ikameci dönem, birkaç nedenle, Türkiye'de üretimin ithalata bağımlılığı bağlamında önem taşımakta ve incelenmeyi hak etmektedir. Bunlardan ilki, -1930-46 dönemi hariç tutulduğunda- 1980 sonrasına devreden sanayi yapısının büyük ölçüde 1960-80 döneminde gerçekleştirilen alt yapı ve üretim yatırımları ile oluşturulmuş olmasıdır. Bu dönemde yapılan yatırımlarla, sanayi üretiminin ulusal gelir içindeki payı tarımın önüne geçmiş; tüm eksiklerine rağmen sanayileşme yönünde ilerleme sağlanmıştır (Pamuk, 1984, ss.51-54).

İkinci olarak, 1980 sonrası dönemin bağımlılık örüntüsünü anlayabilmek için, ithal ikameci dönemin yapısal eksikleri incelenmelidir. Yaygın kanının aksine, bu dönemde korumacı önlemlerin ağırlığına rağmen, stratejinin özü gereği kimi alanlarda bağımlılık zorunlu biçimde sürmüştür.

Öte yandan, ithal ikamesi yoluyla sanayileşme stratejisinin, Türkiye'nin 1960-80 dönemi sanayileşmesi ve dışarıya bağımlılığını tek başına açıklayacağını iddia etmek de güçtür;

² Bu iktisatçılar arasında Raoul Prebisch, Celso Furtado ve Oswaldo Sunkel öne çıkmaktadır.

Çünkü söz konusu strateji, Türkiye’nin zgn koşulları ile birleşmiş ve ortaya 60-80 deneyimi çıkmıştır. Ana hatlarıyla aynı stratejinin uygulandığı bir dizi Latin Amerika ve Güney Asya ülkesinde farklı sonuçların alınması, şüphesiz her bir ülkenin zgn koşullarının sonucudur (Evans, 1995, ss.21-43).

Çalışmanın bundan sonraki iki alt bölümünde, sırasıyla, üretimin dışalıma bağımlılığı bağlamında ithal ikamesinin içsel eksikleri ve Türkiye özgünlüğünde aldığı biçim üzerinde durulacaktır.

2.2.1.1. Anahatlarıyla ithal ikamesi

İthal ikamesinin tarihsel olarak ortaya çıkışında, sanayileşme sürecinin eşitsiz gelişimi yatmaktadır. Bu süreçte çeşitli tarihsel nedenlerle geride kalan ülkeler, dünya işbölümünde tarımsal ürün dışsatımcısı pozisyonuna itilmişler; sorun, Türkiye de dahil olmak üzere birçok örnekten “tarım ülkelerinin sanayileşmesi” olarak biçim bulmuştur (Cypher ve Dietz, 2004, s.253).

Sanayi rnleri talebinin fiyat esnekliği, tarım ürünlerine nazaran daha düşük olagelmıştır. 1929 bunalımıyla birlikte ise, uluslararası alanda ticaret hadlerinin tarım aleyhine çevrilmesi, tarım ürünleri dışsatımının –birçok kaynakta kalkınmanın bir lt olarak görülen- istikrarlı büyüme ve gelir artışları yakalamak için sürdürülebilir bir strateji olmadığı görülmüştür. Bu durumda, daha önceki dönemde ithal edilen sanayi ürünlerinin “yerli üretimle ikame edildiği” bir model arayışı ortaya çıkmıştır (Cypher ve Dietz, 2004, s.253).

İthal ikamesi olarak vücut bulan bu model, geniş yetkilere sahip bir merkezi bir otoritenin ekonomiye ağırlık koymasıyla mümkün olabilecektir. Bu otorite ise, geniş ve merkezi bağlayıcılığı olan adımları atabilecek tek otorite olan devlet otoritesi biçiminde şekillenmektedir.

Devletin ekonomik gruplarla kurduğu ilişkiler ve müdahale biçimleri, yaşanan çeşitli ithal ikame deneyimlerinde farklı biçimlerde gelişmiş; buna bağlı olarak da gelişim sürecinde önemli farklılıklar kaydedilmiştir (Evans, 1995, ss.99-128). Ancak, ithal ikame deneyimleri incelendiğinde, devletin ekonomiye merkezi müdahalelerinin ise birkaç başlıkta ortaklaştığı görülmektedir.

Öncelikle, iç birikim yaratabilmek amacıyla, yerli üretimi yapılacak malların dışalımını ya kısmen, ya da tamamen yasaklanır. Ancak, verili sanayi yapısının eksiklerinden ötürü, söz konusu malların üretimi için gerekli olan aramalı ve yatırım malları için aynı durum söz konusu olmaz. Aramalı ve yatırım mallarına yönelik dışalım kısıtları, bazı durumlarda hiç uygulanmaz (Pamuk, 1984, s.41).

Devlet müdahalesinin finansman boyutu da öne çıkan önemli noktalardandır. Devlet, özellikle sanayi kesimine düşük -kimi durumlarda negatif- faiz uygulamasında bulunarak yatırımları teşvik eder.

Bir diğer belirleyici müdahale ise, döviz kaynaklarının tahsisinde görülür. Mevcut durumda kıt olan döviz kaynakları, merkezi tahsis yoluyla dağıtılır. Aynı zamanda dışalım olanağı anlamına gelen döviz kaynağı, politika sektörleri olan sanayi kesimlerine tahsis edilir.

Bu tablo içerisinde hedeflenen, rakipsiz pazar ve düşük faizli kredi yoluyla belirli kesimlere –ki, bu kesim politika kesimi olan sanayi kesimleridir- “garantili kar” ya da rant yaratılmasıdır. Söz konusu kesimlerin elde ettikleri karı etkin bir şekilde yatırımlarda değerlendirecekleri varsayılmakta; söz konusu alanda ülkenin giderek kendine yeterliliğinin ve uluslararası rekabet düzeyine yükselmesinin sağlanması hedeflenmektedir.

İthal ikamesi, söz konusu hedef doğrultusunda mantıksal bir sıra izler: Başlangıçta gıda, içki, dokuma gibi tarıma dayalı-düşük teknoloji basit tüketim malı sektörlerinde yeterlilik sağlanır (Pamuk, 1984, s.42). Bu aşama, ithal ikamesinin “kolay” aşaması olarak adlandırılır (Hirschman, 1968). Kolaylığın iki kaynağı vardır: Birincisi, bu sektörlerin çıktısı olan ürünler için uygulanan pazar koruma önlemleri, kısa zamanda ülkenin döviz tasarrufunda bulunmasına neden olur. İkincisi, bu sektörlerin gereksindiği teknolojik yapının görece düşük olması, ithal edilecek teknoloji, aramalı ve yatırım mallarının maliyetlerinin de düşük olması sonucunu verir. İki faktör birlikte ele alındığında, önemli oranda ithal girdiler içermekle birlikte bu alanlarda kendine yeterliliğin “kolayca” sağlandığı görülür.

Tüketim mallarının üretiminden başlayan ithal ikameci stratejinin sonraki adımlarını, dayanıklı tüketim malları ve giderek aramallar ve yatırım malları alanlarında ithal ikamesini sağlamak oluşturmaktadır (Hirschman, 1968).

Görüldüğü gibi, sürecin ilerleme yönü, üretim sektörlerinin yerli üretim ekseninde dikey bütünleşmesini sağlamak; diğer bir deyişle, birim üretimde mevcut olan yerli girdi miktarını arttırmak, yerli girdiyi dışalım yerine ikame etmektir. Teknolojik birikim olanakları ve gerekli yatırım düzeyi düşünüldüğünde en “zor” aşamaların son ikisi olacağını kestirmek güç değildir.

Öte yandan süreç, henüz dayanıklı tüketim malları aşamasından itibaren kimi sürece içsel zorluklarla karşılaşmaya başlar. Bu zorluklar, kimi özgül koşullarla birlikte ülkeden ülkeye farklılıklar göstermiş olmakla birlikte, tüketim ve yatırım başlıklarında bir dizi temel sorunun yaşandığı gözlenmiştir.

Tüketim alanında yaşanan sorunun özünde, tüketicilerin, daha önce ithal edilen ve geniş kesimler tarafından tüketim olanağı düşük dayanıklı tüketim mallarını artık rahatça tüketebilmeleri yatmaktadır. Düşük faizli krediler yoluyla artan tüketim, ithal içeriği yüksek olan bu malların üretilmesi için gerekli ithal ara girdiyi de artırır; böylece bir yandan tüketim yoluyla ulusal tasarruf oranları azalır, diğer yandan da sınırlı olan döviz kaynakları, bu malların üretimi için gerekli ara girdilere harcanır (Pamuk, 1984, ss.44-45).

Aramalı ve yatırım malları üretme sürecine doğru ilerlendiğinde ise, yatırımlar ve teknoloji başlığında sorunların yaşanmaya başladığı görülecektir. Bilindiği gibi, aramallar ve yatırım mallarının üretimleri, ileri teknoloji gerektirmektedir. Dayanıklı tüketim mallarından aramalı ve yatırım mallarına doğru ilerlendikçe, giderek alanlarında tekel konumunda olan uluslararası şirketlerden teknoloji ve yatırım malı satın alma zorunluluğu doğmaktadır. Bu durumda ise, söz konusu şirketlerin üretim planları ön plana çıkmakta, kimi durumlarda teknoloji satışı kabul edilmeyerek ilerleme sekteye uğramaktadır (Pamuk, 1984, s.44).

İleri teknoloji ve bu teknolojiye dayalı yatırım mallarının dışalımını ile bağlantılı bir başka sorun ise, bu transferlerin yüksek döviz kaynağına gereksinim duymasıdır. Aramalı ve yatırım mallarının üretimi için gerekli olan yatırım miktarı, basit ve dayanıklı tüketim

mallarının üretimi için gerekli olan yatırım miktarlarını fazlasıyla aşmakta, bu yatırımların karşılanabilmesi için yüksek ulusal tasarrufların gerçekleşmesi gerekmektedir. Ancak yüksek tasarruf gerekliliği, daha önce dayanıklı tüketim malları için vurgulanan tüketim artışı faktörüne takılmaktadır.

Özetlemek gerekirse, tasarruf oranının yüksek olması ya da iç tüketim eğiliminin düşmesi gibi faktörler, iç pazara dayalı birikimi engelleyerek ithal ikamesinin ilerlemesini sekteye uğrattırırken; yüksek tüketim eğilimi de, beraberinde getirdiği aramalı ve yatırım malı ithal talebi ile birlikte döviz kaybına yol açmaktadır. Ayrıca, ithal ikamesi sürecinin her bir üst seviyeye tekabül eden yatırımları, giderek daha ileri teknoloji gerektirdiği için, daha yüksek döviz birikimi zorunlu olmakta; mevcut uluslararası tasarrufların yatırıma dönüşmesi için gereken dışalım ve beraberinde döviz miktarı artmaktadır. Bu nokta, ithal ikamesinin temel açmazını oluşturmaktadır.

“(…) İthal ikameci sürecin belirli bir sürede iç pazarın sınırlarına ulaşması; diğer yandan da dışalıma dayalı yapısı nedeniyle ödemeler dengesi açıklarının büyümesine yol açması ithal ikameci sürecin kendi içinde bir bunalım eğilimi taşıdığı şeklinde nitelenebilir. İthal ikameci sanayileşme sürecinin ‘tıkanma’ eğilimi olarak da tanımlanan bu durumun değişik ülkelerde ortaya çıkma biçimi ve zamanı, ülkenin gerek iç pazarı genişletecek politikaları oluşturabilmesine, gerekse de dışalımını finanse edebilecek (dışsatım, dış yardım, borçlanma, vb.) kaynakları sağlayabilmesine bağlı olarak farklılık göstermektedir.” (Yalman, 1984, s.89)

İlk ve kolay aşamayı geride bırakan azgelişmiş ülke ekonomileri, aramalı ve yatırım malları üretim aşamalarında dışalım ve dolayısıyla ödemeler dengesi engellerine takılmakta, “Latin Amerikalı iktisatçıların deyimiyle, döviz darboğazları ekonomiyi boğazlamaya başlamaktadır” (Pamuk, 1984, s.46).

Bir başka deyişle, sürecin belirli bir aşamasından sonra üretimin dışalıma bağımlılığı giderek artarken, üretim ve büyüme kapasitesi, dışalım yapabilme olanaklarına bağlı hale gelmektedir.

2.2.1.2. Türkiye'nin ithal ikamesi deneyimi ve üretimin dışalığa bağımlılığı³

Türkiye'de ithal ikameci kalkınma stratejisi, 1960-80 döneminde sanayileşme yönünde merkezi strateji olarak uygulanmıştır.

Ekonominin korumacı tedbirlerden arındırılarak 1946 yılıyla birlikte dışa açılması, olağanüstü elverişli ve bu yönüyle arızı koşulların ortadan kalkmasıyla, 1954 yılından itibaren durgunluk sonucunu vermiştir. Kimi politik gerilimlerin de etkisiyle 1960 yılına kadar süren durgunluk ve kriz koşulları, 1960 yılında ithal ikamesinin resmi politika olarak yürürlüğe girmesiyle birlikte 1962 yılında aşılmış, 1963-77 döneminde sanayide oldukça yüksek büyüme ve birikim hızları görülmüştür (Bulutay, 1981) .

Bu dönem iki alt döneme ayrılırsa, 1963-70 döneminin iç tasarruflara dayalı ve nihai ürün içinde yerli ürün payının yükseldiği başarılı dönem olduğu; 1971-77 alt döneminin ise, işçi dövizleri ve dış borçlanma yoluyla elde edilen dış kaynaklara dayalı büyümenin gözlemlendiği bir dönem olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi bu dönemin ardından gelen, 1977-83 dönemi, Türkiye tarihinde en düşük büyüme hızlarının görüldüğü dönem olmuştur.

İthal ikamesine ilişkin olarak yukarıda çizilen çerçeve doğrultusunda Türkiye'nin ithal ikamesi deneyimine yaklaşıldığında, ilk bakışta 1971-77 alt döneminin ithal ikamesinin beklenen sınırlarına ulaştığı dönem olduğu iddia edilebilir⁴.

Ancak ithal ikamesi sürecine içkin olan kısıtlar açısından bakıldığında, Türkiye'nin uzun vadede yaşanan tıkanmanın henüz uzağındaki bir noktada krize girdiği sonucuna varılabilir. Bir başka deyişle ithal ikamesi sürecinin 1970'li yıllarda yaşadığı tıkanmanın temelinde, sanayi sermayesinin bir üst üretim aşaması olan aramalı ve yatırım malı üretimini zorlaması ve bunun sonucunda gerekli olan teknoloji ve aramalı dışalığının gerektirdiği döviz kaynağını bulamaması; ya da pazar yetersizliği sorunu yatmamaktadır (Pamuk, 1984, ss.54-59).

³ Burada, Türkiye'nin 1930'larda yaşadığı ve ilk ithal ikamesi girişimi olan deneyim değil, 1960 ile 1980 arasında uygulanan strateji ele alınacaktır. 1930-46 deneyimi, Türkiye sanayisi için çok önemli bir ilk birikim sağlamış olmakla birlikte, gerek kapsamı, gerekse de 1980'lere devrettikleri bakımından 1960'lı yılların deneyimi konumuz açısından birincil önem taşımaktadır.

⁴ Bulutay (1981)'de yer alan dışalım artış hız endeksine göre, 1950-65 arasında dışalım artış hızı, dolar cinsinden cari fiyatlarla ortalama 200 birim iken, 1965-77 döneminde 1013 birim olarak gerçekleşmiştir.

Şüphesiz, bu sorunların önem taşıdıkları veridir. Örneğin, teknoloji ve yatırım mali transferlerinin gerektirdiği döviz yükü süreç içinde artmış ve finansmanı giderek önemli hale gelmiştir. Ancak etkisi uzun vadede hissedilecek olan bu sorun, sürecin tıkanma noktasına gelmesinde belirleyici bir ağırlığa sahip değildir. Otomotiv sektörü gibi, finansman sıkıntısının ciddi boyutlara ulaştığı sektörlerde ise, süreç yabancı sermaye ağırlığının artması gibi bir ara çözümle sonlanmış (Pamuk, 1984, s.55); sektörün oligopolistik yapısı nedeniyle maliyetler fiyatlara yansıtılmış, karlılık düşmemiştir (Ansal, 1999, s.205).

Pazar ya da talep sorunu ise, gelir dağılımındaki eşitsizliğe rağmen birikimin önünde engel olmamıştır. Özellikle 1970’li yıllarda sendika ve benzeri toplumsal örgütlenmelerin etkisiyle reel ücretlerde artış gözlenmiş; çeşitli sübvansiyonlar yoluyla tarımda küçük köylülük desteklenmiştir. Toplam gelirden aldıkları düşük pay nedeniyle gelir dağılımının yaratan uçlardan birinde yer alan bu kesimler, bu dönemde söz konusu gelişmeler yoluyla bir talep sorunu değil, aksine bir talep genişlemesine öncü olmuşlardır. Ayrıca, özellikle 1970 sonrasında Almanya başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerine giden işçilerin Türkiye’de kalan yakınlarına gönderdikleri döviz birikimleri, önemli bir talep unsuru ve finansman kaynağı olmuştur⁵.

Finansman yetersizliğinin borçlanma yoluyla sağlanması ise, dönem için oldukça sık başvuru ve rahat biçimde elde edilen bir araç olmuştur.

Üstte sayılan koşulların uygunluğuna rağmen yaşanan tıkanma, ithal ikameci stratejinin uzun vadede getirdiği ağır dışalım gereksinmesinin değil, kolay dönemin getirdiği uygun koşulların sonuna kadar sömürülmesinin bir sonucu olarak şekillenmektedir (Sönmez, 2004). Bir başka deyişle tıkanmanın nedeni, tam da bu uygun koşullar olmuştur. Kolay borçlanma, gelir dağılımının talep yaratacak şekilde ücretliler lehine seyri ve işçi dövizlerinin getirdiği finansman ve pazar olanakları, dışarıda rekabet yakalamak yönünde değil, kolay karların sürdürülmesi biçiminde değerlendirilmiştir.

⁵ 1971-74 döneminde işçi dövizlerinin GSMH’ye oranı yüzde 5’e kadar yükselmiştir (Pamuk, 84, s.64).

“Aşırı ithal bağımlılığı ve dışsatımdaki göreceli durgunluğa rağmen 1962-1976 arasında düzgün ve yüksek bir büyüme temposunun sürdürülebilmesinin temel nedeni, ekonomiye önemli boyutlarda dış kaynak enjekte edilmesi olmuştur.” (Boratav, 1998, s. 98)

1963-70 döneminde “NATO ve OECD bünyesinde sağlanan resmi fonlar ve dolaysız yabancı yatırımlar ve Avrupa’daki işçilerin göndermeye başladıkları sınırlı hacimdeki dövizler” (Pamuk, 1984, s.62); 1971-74 döneminde işçi dövizleri; 1974-77 yıllarında ise giderek daha çok başvurulmuş kısa vadeli borçlanmalar Türkiye’nin dış ticaret açıklarını finanse etmiştir.

Özellikle borçlanma olanaklarının tükendiği 1977 sonrası dönemde kriz baş göstermiş ve yeniden toparlanma 1983 yılına değin ertelenmiştir.

2.3 1980-98 dönemi

Bilindiği gibi Türkiye, 24 Ocak 1980’de alınan ve “24 Ocak Kararları” adıyla tarihe geçen bir dizi tedbirle ithal ikameci dönem politikalarını bıraktığını deklare etmiş; tedbirlerin hayata geçmesi ise ancak 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından mümkün olabilmıştır.

Tedbirlerin temel hedefi, yurt içi talebe dayalı ve yoğun devlet müdahalesinin bulunduğu birikim modelini terk ederek; dışsatıma dayalı, devletin ekonomik yükümlülüklerinin yeniden düzenlendiği ve uluslararası mali piyasalarla bütünleşik bir ekonomi modelini hayata geçirmek olmuştur.

1980’de başlayan ve ekonomide köklü bir dönüşümü beraberinde getiren reform süreci, öncelikle mal piyasalarını, sonrasında ise mali piyasaları konu almıştır. Sürecin 1989 yılı itibarıyla büyük ölçüde tamamlanmış olması, Türkiye’nin 1990’lı yıllara büyük ölçüde “dışa açık” bir ekonomi olarak girmesine yol vermiştir.

1980-98 dönemine yakından bakıldığında, dönemin 1980-88 ve 1989-98 dönemi olmak üzere iki alt döneme ayrıldığı görülmektedir.

2.3.1 1980-88 dönemi

1980’le başlayan iktisadi dönüşümlerin büyük ölçüde tamamlandığı⁶ döneme denk düşen bu dönemde, 1983 yılı itibariyle -1978 yılından beri süregelen- durgunluğun atlatıldığı ve 1987 yılına kadar yüksek bir büyüme ortalaması tutturulduğu görülmektedir.

Bu toparlanmada, Dünya Bankası tarafından Türkiye’ye tahsis edilen rekor büyüklükteki 5 yapısal uyum fonu önemli rol oynamıştır (Öniş, 2003, s.6). IMF gözetiminde uygulanan yapısal uyum programının hedefi ise, benzeri birçok örnekte olduğu gibi “mali disiplin, gerçek fiyatlama, ticaret serbestisi ve devlet müdahalesini en aza indirerek serbest piyasayı etkin kılmak” olarak şekillenmiştir (Easterly, 2005).

Dönemin büyüme dinamiklerine bakıldığında ise, dışsattımın önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Yeni dönemin üretim politikasının merkezinde duran dışsattımın öne çıkmasında, dışsattıma yönelik dolaylı ve dolaysız teşvikler oldukça önemli bir paya sahiptir.

Öncelikle, kamu ücret politikası ve sendikal ve siyasi örgütlülüğün kısılması nedeniyle baskılanan ücretler, yurtiçi talebin kısılmasında önemli ölçüde etkili olmuştur. Bir önceki dönemin aksine daralan yurtiçi talep, bir ölçüde zorunlu olarak yurtdışı pazarları öne çıkarmıştır. Bu dönemde ayrıca tarımsal fiyatlar çok düşük düzeylerde seyretmiş, böylece bir yandan iç talep kısıılırken, diğer yandan da sanayiye dolaylı yoldan kaynak aktarılmıştır⁷.

“Programın mantığı açıktır: Enflasyonun yavaşlaması ve özellikle ülkenin dış borç ödeyebilirliğini tekrar kazanabilmesi, ekonomiyi daraltarak, gelirleri düşürerek sağlanacaktır. Böylece hem dışalım talebi, hem de yerli üretime olan talep azaltılmakta,

⁶ Bu dönemin bir alt dönem olarak belirlenmesinin temel nedeni, uluslararası mal piyasaları ile bütünleşme yönünde adımların bu dönemde ayırt edici biçimde öne çıkmasıdır. 1988’de yaşanan ekonomik durgunluk ise, dönemi sonlandıran belirgin bir gelişme olarak görülebilir. Uluslararası ticaret alanındaki hemen tüm düzenlemelerin gerçekleştirildiği bu dönemde, finansal reform başlığında da bir dizi çok önemli adım atılmış; ancak finans alanındaki belki de en önemli adım olan “32 Sayılı Karar”ın alınması 1989 yılında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla 1989 yılı, sonrasında gerçekleşen bir dizi iktisadi gelişmeyle birlikte değerlendirildiğinde yeni bir dönemin başlangıcı olarak görülmelidir.

⁷ Bu dönem iç ticaret hadleri, 1980 öncesiyle kıyaslandığında tarım aleyhine düşük seyretmiştir. Tarımın iç ticaret hadleri, ancak 1990 yılında tarım ürünlerinin uluslararası ticaret hadleri seviyesine gelmiştir (Boratav ve diğ., 1996).

içerde yaratılan üretim fazlasının ihraç edilebilecek bölümünün devalüasyon yoluyla dış pazarlara yönlendirileceği umulmaktadır.” (Pamuk, 1987, s.162)

İkinci olarak, -yine bir önceki dönemin aksine- aşınmaya bırakılan TL, dışsatımda rekabet avantajı yaratmıştır. Mayıs 1981 ile Mayıs 1987 arasında TL, yıllık ortalama yüzde 4,2 oranında değer kaybetmiştir (Barlow ve Şenses, 1994).

Dışsatımın öne çıkmasında etkili olan üçüncü etken ise, devlet tarafından verilen doğrudan dışsatım teşvikleri olmuştur. Dışsatımcı sektörler vergi iadesi, dışalım yoluyla temin edilen girdilerde vergi muafiyeti ve teşviklendirilmiş kredi kullanımı gibi uygulamalarla devlet tarafından dolaysız biçimde desteklenmişlerdir.

Dışsal etkenlere bakıldığında ise, Türkiye’nin komşusu olan Irak ve İran’ın savaşta olmaları; Türkiye’nin temel dışsatım pazarı olan Avrupa’da petrol krizinin etkilerinin hafiflediği 1985 yılından sonra alım gücünün artması gibi etkenler, dışsatımın yüksek hızında etkili olmuştur (Barlow ve Şenses, 1994).

Bu etkenlerin sonucu olarak dışsatımın GSMH içindeki payı giderek yükselmiş ve 1980 yılında yüzde 5,1’den, 1988 yılında yüzde 12,8’e yükselmiştir.

Dışsatım merkeze alındığında oldukça olumlu bir seyir izleyen bu dönemin üretim açısından arka planına bakıldığında ise, farklı bir tabloyla karşılaşmaktadır. Dönemin - özellikle imalat sanayi açısından- en çarpıcı eksikliği, sabit sermaye birikiminin artış oranındaki çarpıcı düşüştür. Dışsatıma dayalı modelin en yüksek büyüme hızlarını yakaladığı 1983-87 döneminde imalat sanayi sabit sermaye oluşum hızı, bir önceki dönemin en yüksek büyüme rakamlarının yakalandığı 1972-76 alt döneminin üçte biri düzeyindedir (Yeldan, 2003, s.46).

İthal ikamesini konu alan önceki bölümde de belirtildiği gibi, Türkiye’nin dışsatımda uzun vadeli rekabet avantajını yakalayabilmesinin tek yolunu oluşturan sabit sermaye birikimi, bu dönemde artmak bir yana, görece olarak yavaşlamıştır.

Bu tablo, 1980 sonrasında devletin dolaylı ya da dolaysız yoğun desteğinde gerçekleştirilen dışsatıma dayalı birikim modeliyle elde edilen karların kısa vadeli kar olarak düşünülüp uzun vadeli imalat sanayi yatırımlarına dönüşmediğini göstermektedir.

Büyük ölçüde kur değersizleşmesi nedeniyle oluşan avantaja dayanan dışsatım üstünlüğü⁸, yatırımlarla desteklenmemiştir.

Nitekim, 1972-76 yılları arasında yıllık ortalama yüzde 10,9 olan özel sektörün imalat sanayi sabit sermaye yatırımı, 1983-87 döneminde ortalama yüzde 7,7'ye düşmüş; kamu imalat sanayi sabit sermaye yatırımları ise, 1972-76 yıllarında ortalama yüzde 16'lık artış gösterirken, 1983-87 döneminde yıllık ortalama yüzde 9,6'lık gerileme göstererek dramatik bir düşüş sergilemiştir⁹ (Yeldan, 2003, s.46).

Oysaki, imalat sanayii ürünlerinin toplam dışsatım içindeki payı 1980 yılında yüzde 36 iken, 1983'te yüzde 64'e, 1985'te yüzde 75'e ve 1989'da yüzde 78'e yükselmiştir (Barlow ve Şenses, 1994).

Söz konusu iki dönemde gerek kamu, gerekse de özel sektörün toplam sabit yatırımlarının artış hızına bakıldığında ise, büyük bir düşüş görülmemektedir. Buna rağmen imalat sanayi yatırımlarının düşmesi, özellikle imalat sanayiinin yatırımlardan aldığı payın düştüğüne işaret etmektedir. Nitekim, özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde imalat sanayiinin payı 1972-76 döneminde ortalama yüzde 41,6 iken, bu rakam 1983-87 döneminde ortalama yüzde 30,9'a gerilemiştir. Aynı oranlar, kamu için sırasıyla yüzde 25,7 ve yüzde 11,7'dir (Yeldan, 2003, s.46). Buna karşın, özel sektör konut yatırımlarında bir patlama yaşanırken, kamunun da enerji ve ulaşım alanında 1972-76 döneminde sahip olduğu hızı tekrar yakalayacak denli bir atılıma geçtiği görülmektedir. Bu dönemde, özel sektör konut, kamu sektörü ise ulaşım ve enerji yatırımlarına öncelik vermiştir. Bu anlamda devlet, Türkiye benzeri birçok ülkede olduğu gibi “rekabet yaratıcı varlık” oluşturma rolünü terk etmiştir (Amsden, 1997).

Bu tablo, dışsatıma dayalı büyüme hedefinin gündemde olduğu 1980'li yıllarda, dışsatıma konu olan sektörlerin öncelikli yatırımı almadığını göstermektedir. Bu çelişkili duruma rağmen dışsatımda yaşanan istikrarlı büyümenin nedeninin ise TL'de görülen aşınma, baskılanan ücretler, önceki dönemden kalan atıl kapasitenin kullanılması ve

⁸ Barlow ve Şenses (1994)'ün hesaplamalarına göre, 1980-89 dönemindeki her yıl için düşük kur faktörü, bu yıllarda görülen dışsatım artışlarının en az yüzde 60'ını tek başına açıklamaktadır.

⁹ Şüphesiz kamunun gerileyen rolünde, 1980 sonrası hakim iktisat politikasının “devleti küçülterek ekonomik faaliyetlerine son verme” ve KİT'lerin özelleştirme kapsamına alınması politikalarının etkisi büyüktür.

devlet destekleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde ayrıca KİT ürünlerinin fiyatları düşük tutularak, dışsatımcı rolündeki özel sektöre düşük maliyetli girdi temininde bulunulmuş, bu faktör de dışsatım artışında etkili olmuştur.

Üretimin dışalışma bağımlılığı açısından bakıldığında, bu tablonun dışalışma bağımlılığı arttırması beklenmektedir. Zira, bir önceki dönemde alınan ve dışalışımı yerli üretimle ikame etmeyi amaçlayan programatik yatırımlar, yerini ticarete konu olan sektörlerle yönelik bir “yatırımsızlığa” bırakmıştır. İthal ikameci stratejinin bile belirli bir noktadan sonra yeterli yatırıma rağmen dışalışma bağımlılıktan kurtulamadığı göz önüne alınırsa, yatırımların olmadığı ve dışalışımın önündeki engellerin kaldırıldığı bir dönemde bu bağımlılığın fazlasıyla artması beklenir.

Nitekim, 1988 yılı itibariyle 1983-87 rejiminin sürdürülemez olduğu ortaya çıkmaya başlamıştır. 1988 yılı, yüzde 2,1’lik büyüme hızı ile dönemin en düşük büyüme hızının yaşandığı yıl, bir durgunluk yılı olmuştur.

2.3.2 1989-98 dönemi

1988 yılıyla birlikte 1983-87 döneminin büyüme kaynaklarının doğal sınırlarına ulaştığı ve sürdürülemez olduğu görülmüştür.

Nitekim, baskı altında tutulan emek kesimi, 1987 yılında başlattığı eylemlilikle ücret kazanımlarına ulaşmış ve 1988-92 döneminde her yıl reel ücret kazanımları elde ederek katma değerden aldığı payı arttırmıştır.

1980 reformu ile aşınmaya bırakılan TL, 1983-87 döneminin sonlarına doğru giderek aşırı değerlenme eğilimi göstermeye başlamış; dışsatım avantajını ortadan kaldıran bir rotaya girmiştir (Yeldan, 2003, ss.56-57).

Baskılanan KİT ürünlerinin fiyatları ise, 1987’den itibaren emek cephesinde başlayan eylemliliklerle baskılanamaz hale gelmiş ve fiyat artışları gözlenmeye başlanmıştır. Bu durum, enflasyonun da artmasına neden olmuştur.

Büyük ölçüde ücret baskılanması ve dolaylı-dolaysız teşviklere dayalı, dışsatımda rekabet avantajı yaratarak yeterli döviz sağlayamayan birikim yapısının 1988 yılında krize girmesinin ardından, 1989 yılına gelindiğinde, ekonomi yönetiminin yaptığı iki temel tercih, 1990’lı yılların devamını da belirleyecek niteliktedir.

Bu tercihlerden ilki, ödemeler dengesinin sermaye hareketleri kalemi üzerindeki engelleri ortadan kaldıran 32 sayılı kararın alınmasıdır. Bu kararla birlikte, sermaye giriş-çıkışları önündeki engeller kaldırılmış, Türkiye’de yerleşik olmayanlara TL ile işlem yapma hakkı tanınmıştır (Günçavdı ve Küçükçiftçi, 2002; Öniş, 2003, s.6).

Yapılan ikinci tercih ise, kamu açıklarını kamu kesimi borçlanmasına ağırlık vererek finanse etmek olmuştur. 1987 yılında sıfıra yakın olan kamu kesimi iç borç stoku, bu tarihten itibaren hızla artmış, 2000 yılında GSYİH’in yüzde 30’una yaklaşmıştır (Öniş, 2003, s.7). 1994’ten sonra bütçe açıklarının büyük kısmını borç faiz kalemleri oluşturacaktır.

Ekonomide baskın gelen bu iki tercih, bir noktadan sonra birbirlerini besleyen bir yapıya kavuşmuştur. Birbirini besleme mekanizmasının temelinde, faizlerin yüksekliğinin neden olduğu arbitraj kazançlarının, uluslararası sermaye akımlarını Türkiye’ye çekmesi yatmaktadır. Bu yolla dış ticaret açıklarını finanse eden Türkiye ekonomisi, bir yandan da uluslararası sermayeye yüksek arbitraj gelirleri sunmakta ve bu çevrimi sürdürebilmek için yeniden borçlanmaya gitmektedir. Giderek fasit bir çevrime dönüşen bu süreç, Türkiye’nin 1994 ve 2001 yıllarında iki kriz yaşamasına, 1998-99 yıllarında ise bir sarsıntı yaşamasına neden olmuştur.

Burada dikkat çekici nokta, önemli boyutlara ulaşan dış ticaret açıklarının finansmanı için nihai çözüm olan, dışsatımda rekabet üstünlüğü sağlayacak adımların gündeme gelmemesidir.

Üretim ve dışalığa bağımlılık açısından bakıldığında ise, kamu iç borçlanması ve sermaye hareketlerinin birlikte üretim kesimlerini iki biçimde etkiledikleri görülmektedir. Bu etkilerden ilki, temelleri 1980’lerde atılan finansal reformun etkinlik kaybıdır. Kamu iç borçlanma gereksinimin finansal piyasalarda faizleri yükselten yapısı, 1980’lerin sonundan itibaren finansal kaynakların etkin biçimde üretim kesimleriyle buluşmasının önüne geçmiştir. Finansal kesiminin üretim kesimlerinden giderek uzaklaşması, üretim kesimlerini, kendi finansmanını kendi kaynaklarıyla sağlama yoluna itmiştir.

Üretimin dışalığa bağımlılığı ile ilgili olan ikinci bir etki ise, yüksek reel faizlerin neden olduğu arbitraj kazançlarının, uluslararası sermaye akımlarını Türkiye’ye çekmesidir.

Suni bir döviz bolluğu ve TL'nin giderek aşırı değerlenmesine neden olan bu süreç, üretimde kullanılacak aragirdiler bakımından dışalımını cazip kılmakta; böylece üretimin yurtiçi geriye bağlantılarının oluşumuna engel olmakta, mevcut bağlantıları ise tahrip etmektedir.

“(…) Artık, serbest dış ticaret rejimi egemendir, ve sermaye hesabını serbestleştiren ülkeler, aktif bir döviz kuru uygulama seçeneğini de büyük ölçüde yitirmişlerdir. Ana eğilim, yerli paranın yapay olarak değerlendirilmesi doğrultusundadır.” (Boratav, 2004, s.399)

Söz konusu yapının, üretimde yerli payı düşürmesi, ithal aragirdi oranı yükselmesi beklenmelidir.

Bu şekilde gerçekleştirilen üretim, giderek kur değişimlerine daha duyarlı olmakta, aşırı değerlenmenin devalüasyonla ortadan kalktığı durumlarda ise, üretim sekteye uğramaktadır.

Bu durumun en net görüldüğü dönemlerden biri olan ve 1994 kriziyle noktalanan 1989-94 dönemine bakıldığında, dışsatım hızının yüzde 8'lerde kalırken, dışalımın giderek arttığı ve dışsatımın dışalımını karşılama oranının yüzde 50'nin altına indiği görülmektedir.

1994 krizi sonrasında bu süreç devam etmiş, ancak bir yandan 1980-88 dönemine benzer biçimde ücret baskılamasına gidilmiş¹⁰, bir yandan da yüksek¹¹ faiz politikası sürdürülerek yeni borçlanma olanakları yaratılmış ve bu çevrim kimi ara duraklamalarla birlikte 2000 yılı Kasım ayına kadar sürdürülmüştür.

“Türkiye’de toplam faktör verimliliğinin etkisi ancak 1980’den sonra ortaya çıkmıştır. Ancak 1994’te baş gösteren ve 1990’lı yılların ikinci yarısında devam eden siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkla beraber, toplam faktör verimliliğinin etkisi de özel imalat sanayiindeki büyüme hızıyla birlikte azalmıştır. Türkiye, uzun yıllar çok hızlı büyüme sergileyen Güneydoğu Asya ülkelerinin aksine, ne üretimde, ne üretimi besleyecek yatırımlarda, ne de toplam faktör verimliliğinde sürekli ve istikrarlı bir artış

¹⁰ Türkiye’de 1994-96 yıllarında reel ücretler yüzde 38 oranında aşınmıştır (Boratav, 2004)

¹¹ “Devlet iç borç senetlerinin faizleri 1994’te ortalama yüzde 20 düzeyine çıktıktan sonra yükselme eğilimini sürdürmüş ve 1995 sonrasında yüzde 36,8’e ulaşmıştır.” (Yeldan, 2003, s.53)

gösterebilmiştir. Bu durum, OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında da gözlenmektedir. Hatta, OECD (2004) raporuna göre, 1990’lı yıllar “Türkiye için ‘kayıp’ yıllardır” (Altuğ, 2006, s.6).

Temel olarak fiyat istikrarına odaklanan ve 1990’larda yükselişe geçen enflasyonu hedef alan IMF denetimindeki 1999 tarihli istikrar programı ise, Türkiye tarihinin en büyük krizi ile noktalanmıştır. Oysaki, mevcut istikrarsızlığın temelinde mal piyasalarının değil, denetimsiz finans akımlarının ağırlığı öne çıkmaktadır (Epstein ve Yeldan, 2006).

Sermaye hareketleri için önemli bir gösterge olana dünya döviz piyasası günlük işlemleri, 1989 yılında 600 milyar dolar iken, 1998 yılında 1,5 trilyon doları aştıktan sonra 2001 yılında bir gerileme yaşayarak 1,5 milyarın altına düşmüş; ancak daha sonra artarak 2004 ve 2005 yıllarında 2 milyar doların biraz üstüne çıkmış, 2006’da ise bir önceki yıla göre yüzde 37 artış göstererek 2,9 milyar dolara çıkmıştır¹². Bu uluslararası konjonktür, yüksek arbitraj geliri sunan Türkiye’yi bir çekim merkezi olarak öne çıkarmıştır ve çıkarmaya devam etmektedir.

Çalışmanın devamında, Türkiye ekonomisinin dışalığa bağımlılık açısından izlediği seyir, sektörler bazında incelenecektir. İncelemenin sonuçları, aynı zamanda, yukarıda sunulan ve dışalığa bağımlılıkta artışa işaret eden makroekonomik çerçevenin beklenen sonuçlarının gerçekleşip gerçekleşmediğine de işaret edecektir.

¹² http://www.ifsl.org.uk/uploads/CBS_Foreign_Exchange_2006.pdf’den alınmıştır. Rakamlar, söz konusu yılların Nisan ayı ortalamalarıdır.

3. UYGULAMA

Çalışmanın bu başlığı, iki ana bölümden oluşmaktadır. Kullanılan veriler ve yöntemin tanıtımından sonra, ilk önce 1998 yılı ile diğer yıllar üretim kesimlerinin dışalma bağımlılıkları bakımından karşılaştırılacak, daha sonra da 1998 yılı için seçilen kesimlerin dışalma bağımlılık yapıları detaylı biçimde verilecektir.

3.1 VERİLER

Çalışmada DİE (bugünkü adıyla TÜİK) tarafından 1980 sonrasında yayınlanan Girdi-Çıktı Tabloları kullanılmıştır. Henüz belirli bir yayın periyodu bulunmayan bu tablolar, 1968, 1973, 1979, 1985, 1990, 1996 ve 1998 yılları için mevcuttur. Bu tablolardan ilki 50, son ikisi 97 ve aradakiler ise 64 kesimi kapsamaktadır.

Çalışma kapsamında 1985, 1990, 1996 ve 1998 tablolarından faydalanılmıştır. Söz konusu yılların ilk ikisine ait tablolarda yer alan sektörlerin isim ve numaraları Ek A1’de; son ikisine ait tablolarda yer alan sektörlerin isim ve numaraları Ek A2’de yer almaktadır. Çalışmada, 1998 tabloları üzerinde doğrudan hesaplamalar yapılmış; 1985, 1990 ve 1996 tablolarına ilişkin veriler için, Şenesen ve Günlük-Şenesen (2003) başta olmak üzere çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır.

DİE tarafından yayınlanan TEFE serisi, ancak 24 sektör düzeyinde ayrıntılı olarak bulunabildiği için, söz konusu yıllara ilişkin tabloların 24 sektör düzeyinde toplulaştırılmaları gerekmiştir. Bu toplulaştırmalar için yine Şenesen ve Günlük-Şenesen (2003)’ten alınan toplulaştırma anahtarı kullanılmıştır. Toplulaştırma anahtarı ve toplulaştırma sonrasında oluşturulan 24 sektörün isim ve numaraları Ek A3’te sunulmuştur.

Toplulaştırılmış tabloların fiyat etkisinden arındırılarak birbirleriyle karşılaştırılabilir hale getirilmesi için, DİE tarafından cari fiyatlarla yayınlanan verilerin sabit fiyatlara

dönüştürülmesi gerekmektedir. DİE tarafından yayınlanan TEFE serisi, 1996 fiyatları temel alınarak 24 sektör düzeyinde yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede, Günçavdı ve Küçükçiftçi (2006)'da yer alan TEFE serisi, 1996 yılı fiyatları temel fiyatlar (1.00) alınmak suretiyle yeniden hesaplanarak kullanılmıştır. Düzenleme sonrası oluşan fiyat endeksi Ek B'de verilmiştir.

3.2 YÖNTEM

Bilindiği gibi, girdi çıktı tablosundan elde edilen (nxn) boyutundaki A matrisi, ekonomide sektörlerin birim üretimleri sırasında diğer sektörlerden ne kadar girdi aldıklarını ve diğer sektörlerle ne kadar girdi verdiklerini veren temel bir matristir. Teknik katsayılar matrisi olarak da bilinen A matrisi, sektörler arasındaki ara girdi akım değerlerinin ilgili sektörlerin toplam çıktılarına bölünmesi sonucu elde edilir.

Açık bir ekonomide sektörlerin, üretimleri sırasında gerek yurtiçinden, gerekse de yurtdışından girdi alıyor olmalarından ötürü, ara girdi akım değerleri de dışalım ve yurtiçi kaynaklı olmak üzere ikiye ayrılır. Akım değerlerinin bu iki kategoriye göre ayrıştırılmasıyla, yurtiçi ve dışalım girdi-çıktı tabloları elde edilir. Bu iki tablodaki akım değerlerinin, ilgili sektörlerin toplam çıktılarına bölünmesi sonucu, A_d ve A_m matrisleri elde edilir. Burada,

$$A = A_d + A_m \quad (3.1)$$

eşitliğinin bulunduğu açıktır.

Her biri (nxn) boyutlarında olan bu üç matrisin satırları ($i = 1, 2, 3, \dots, n$) sunucu kesimleri, sütunları ise ($j = 1, 2, 3, \dots, n$) alıcı kesimleri ifade etmektedir. A_m matrisi için sunucu kesimler yurtdışı, A_d matrisi için ise sunucu kesimler yurtiçindendir.

Sektör çıktıları (nx1) boyutlarındaki x sütun vektöründe ifade edilirse, yurtdışı sunucu sektörlerin yurtiçi alıcı sektörlerle verdikleri aragirdi toplam akım değerleri şu eşitlikle ifade edilebilir:

$$A_m x = m \quad (3.2)$$

Öte yandan Y_d , yurtiçi nihai talep değerlerinin ($n \times 1$) boyutlarındaki sütun vektörü olarak tanımlanırsa,

$$x = A_d x + Y_d \quad (3.3)$$

eşitliği sağlanır. Diğer bir deyişle, yurtiçi sunucu sektörlerin yurtiçi alıcı sektörlerle verdikleri aragirdi toplamı ve yurtiçi sunucu sektörlerin yurtiçi nihai talebi toplandığında, toplam sektör çıktıları, x elde edilecektir. Bu eşitlik üzerinde şu cebirsel işlemler yapıldığında:

$$x - A_d x = Y_d \quad (3.4)$$

$$x (I - A_d) = Y_d \quad (3.5)$$

$$x = (I - A_d)^{-1} Y_d \quad (3.6)$$

eşitliğine ulaşılır. Burada görülen $(I - A_d)^{-1}$ matrisi, Leontief Ters Matrisi (R) olarak adlandırılmaktadır.

Bu eşitlikte x vektörüne karşılık gelen ifadenin (3.1)'de yerine koyulmasıyla,

$$m = A_m (I - A_d)^{-1} Y_d \quad (3.7)$$

eşitliğine ulaşılır. Bu eşitlik, sektörlerin nihai taleplerindeki (Y_d) değişimlerin doğuracağı dışalım gereksinmesini verir. Eşitlikte de görüldüğü gibi, Y_d 'deki değişimlerin ne ölçüde dışalım gereksinmesini belirleyen matris, $A_m (I - A_d)^{-1}$ matrisidir. Dışalım Ters Matrisi olarak adlandırılan ve S ile gösterilen bu matris, “dışalığa bağımlılık matrisi” olarak yorumlanabilir (Şenesen ve Günlük Şenesen, 2003). Bu matrisin her bir hücresi, s_{ij} , yurtiçi j sektörünün nihai talebindeki bir birimlik artışın, yurtdışı i sektöründen uyardığı toplam dışalımını verir. Bu matrisin belirli bir sütununda yer alan değerlerin toplanması sonucu elde edilen değer, sütunun ait olduğu sektörün nihai talebindeki bir birimlik artışın tüm ekonomide uyardığı toplam aragirdi dışalımını gereksinmesini verir. Endüstrilerarası iktisat yazınında “dışalım toplam geriye bağ katsayısı” olarak

adlandırılan bu değer, o sektörün “dışalima bağımlılık katsayısı” olarak da yorumlanabilir (Şenesen ve Günlük-Şenesen, 2003).

Endüstrilerarası iktisat yazınında ara girdi dışalımını, genellikle yalnızca sunucu kesimler açısından incelenir. Bunun temel nedeni, incelemelerde kullanılan temel yöntemin dışalım ters matrisinin hesaplanması olmasıdır. Çünkü tanımından da anlaşıldığı gibi, dışalım ters matrisi kullanılarak hesaplanan değerlerde alıcı boyutu bulunmamaktadır. Nihai talep artışları sonucunda yurtdışı sunucu kesimlerden gereksinen toplam girdi dışalımını değerlerine ulaşılmakta, ancak bu toplulaştırmada yurtiçi alıcı boyutu kaybolmaktadır. Bir başka deyişle, uyarılan aragirdi dışalımlarının ne kadarının belirli bir sektör tarafından talep edildiği bulunamamaktadır.¹³

Bu çalışmanın yöntemsel temelinde, dışalima bağımlılığın üç boyutu olan politika sektörü, yurtdışı sunucu ve yurtiçi alıcı sektörleri kapsayan bir yöntem olan “G matrisleri” yöntemi kullanılmıştır. İlk kez Günlük-Şenesen ve Şenesen (2001)’de ortaya atılan bu yöntem, belirli bir politika sektörünün nihai talebinin bir birim değişmesi sonucu ekonomideki belirli bir yurtiçi sektörün, belirli bir yurtdışı sunucu sektörden gereksindiği aragirdi dışalımını gereksinmesini tespit etmeyi olanaklı kılmaktadır.

Belirli bir k politika kesimi için G matrisi, şu şekilde oluşturulur:

$$G^k = A_m \langle R^{*k} \rangle \quad (3.8)$$

Bu eşitlikte R^{*k} , Leontief ters matrisinin k . Sütunundaki elemanlardan elde edilen $(n \times n)$ boyutlarındaki köşegen matristir. Böylece G^k , k yurtiçi sektörünün nihai talebindeki bir birimlik değişimin, yurtiçi sektörlerin yurtdışı sunucu sektörlerden ne kadar aragirdi dışalımını talep edeceğini veren $(n \times n)$ boyutlarındaki vektördür.

¹³ Yazında ayrıca, ara girdi dışalımını alıcı kesimler açısından inceleyen bir yöntem de bulunmaktadır. Ancak bu yöntem kullanılarak elde edilen tablolar, belirli bir politika kesiminin birim nihai talep değişimi sonucunda, bir alıcı kesimin yurtdışı kesimlerden uyardığı toplam değişimi vermektedir. Diğer bir deyişle, bu yöntem kullanıldığında, bu kez yurtdışı sunucu kesim boyutu toplulaştırılarak kaybolmakta; analiz yalnızca alıcı kesimler açısından olmaktadır.

Diğer bir deyişle, G^k matrisinin tekil bir elemanı olan g_{ij}^k , k yurtiçi politika kesiminin nihai talebi bir birim arttırıldığında, yerli j kesiminin yurtdışı i kesiminde uyaracağı toplam¹⁴ ithal aragirdi değeridir.

Belirli bir sektör için G^k 'nin satır toplamaları, dışalım ters matrisinde k. sütunda bulunan değerleri; G^k 'nin tüm gözlerinin toplamı ise, dışalığa bağımlılık katsayılarını verir.

$$\sum_j g_{ij}^k = S_{jk} \quad (3.9)$$

$$\sum_i \sum_j g_{ij}^k = \sum_i S_{ik} \quad (3.10)$$

Bu yöntemle, talep değişimlerinin yarattığı ithal aragirdi talebi tüm sektörel detayları ile birlikte bulunabilmekte; bir anlamda bir “bağımlılık haritası” oluşturulabilmektedir. Ayrıca, endüstrilerarası ilişkiler çerçevesinde sektörlerin dışalığa bağımlılıklarının yıllar içindeki yapısal dönüşümü de bu yolla tespit edilebilmektedir. Bugün ekonomi yönetimlerinin gündeminde yer almasa bile, böylesi bir aracın planlı üretim politikaları açısından önemi tartışılmazdır.

Çalışmanın devamında, 1998 yılı için dışalığa bağımlılıkta öne çıkan sektörler tespit edilerek, bu sektörler için G matrisleri oluşturulmuş; bu yolla 1998 yılı için söz konusu bağımlılık haritası büyük ölçüde ortaya sunulmuştur. İncelenen bir diğer noktayı da, 1980 sonrasında sektörlerin dışalığa bağımlılıklarının yapısal dönüşümü oluşturmuştur. Her iki işleme ilişkin detaylar, bulgularla birlikte verilmektedir.

3.3 BULGULAR

3.3.1. 1998 yılı için G matrislerinin oluşturulması

Bu bölümde temel fiyatlarla hesaplanan (97x97) boyutlarındaki 1998 yılı girdi-çıkıtı tabloları¹⁵ kullanılarak 1998 yılı için dışalığa bağımlılıkta öne çıkan sektörler tespit edilmiştir. Sonrasında ise bu sektörler için G matrisleri oluşturulmuş, böylece ekonominin dışalığa bağımlılık haritası önemli ölçüde oluşturulmuştur.

¹⁴ Burada sözü edilen toplam, doğrudan ve dolaylı aragirdi dışalımının toplamıdır.

¹⁵ Bilindiği gibi 1998 girdi-çıkıtı tabloları temel fiyatlarla hazırlanmıştır. Bu tabloların, üretici fiyatlarıyla hesaplanan 1996 ve daha önceki yıllara ait tablolarla karşılaştırılabilmesi için, ilgili vergi ve sübvansiyon kalemlerinde yeniden düzenlemelere gidilmiş ve tablo üretici fiyatlarıyla yeniden oluşturulmuştur.

3.3.2. Sektörlerin seçilmesi

Dışalima bağımlılıkta öne çıkan sektörlerin seçilmesi için, üç ölçüt kullanılmıştır. Bu ölçütler Şenesen ve Günlük-Şenesen (2003)'te bulunan üç ölçütün (97 x 97) boyutları için genişletilmiş halidir.

Bunlardan ilki, seçilecek sektörün dışalima bağımlılık katsayısının en yüksek 30 içinde yer almasıdır. Bu ölçüte göre, dışalima bağımlılık katsayıları en yüksek olan 30 sektör seçilmiştir.

İkinci bir ölçüt, “dışarıdan alınan girdi/toplam girdi” oranıdır. Bu ölçüte göre ilk 30’a giren kesimler kapsam içine alınmıştır.

Üçüncü ve son ölçüt ise, kesimlerin nihai talep içindeki göreceli paylarını veri alan göreceli dışalima bağımlılık katsayılarıdır. Bu katsayılar, sektörlerin dışalima bağımlılık katsayılarının, nihai taleplerinin toplam içindeki payı ile çarpılması sonucu elde edilmişlerdir. Bu ölçüte göre ilk 30’a giren kesimler kapsam içine alınmıştır. Üç ölçüte göre ilk otuza giren kesimler, en yüksekten en düşüğe aşağıda yan yana sıralanmıştır. Bunlardan her üç ölçütü de sağlayanlar koyu dolgulu, üç ölçütten ikisini sağlayanlar orta-koyu dolgulu, üç ölçütten yalnızca birini sağlayanlar ise açık dolgulu hücrelerde gösterilmişlerdir:

Tablo 3. 1. Üç kategoriye göre sektör sıralamaları. DBK: Dışalıma Bağımlılık Katsayısı; İG/TG: İthal Girdi/Toplam Girdi; NTİP*DBK: Nihai Talep İçindeki Pay*DBK

Sıra No.	DBK	İG/TG	NTİP*DBK
1	94	94	84
2	70	81	81
3	68	80	79
4	63	70	77
5	62	69	75
6	61	68	74
7	60	65	72
8	59	64	68
9	58	63	67
10	56	62	62
11	55	61	60
12	54	60	59
13	53	59	57
14	52	58	56
15	51	57	55
16	50	55	54
17	45	53	50
18	43	52	45
19	41	51	43
20	40	50	42
21	39	45	39
22	38	43	38
23	37	42	29
24	32	41	27
25	31	40	26
26	30	39	25
27	29	38	20
28	28	37	17
29	27	30	4
30	16	27	1

Bu üç sütundaki sektörler arasında, yalnızca her üç sütunda da bulunan sektörlerin kapsama alınması, ölçütlerin gereği olacaktır. Ancak, özellikle ilk iki sütunda çok sayıda ikili ortaklaşmalar olması ve sonuncu sütunun en yüksek 10 değerinin bu durumda kapsama alınmıyor oluşu, çalışmanın kapsamı açısından eksiklik yaratacaktır. Bu yüzden, getirdiği ek işlem yüküne rağmen, yukarıdaki üç sütunda bulunan toplam 90 sektör kapsama alınmıştır. Ortaklaşmadan kaynaklanan tekrarlar çıkarıldıktan sonra, üç

sütunda 50 ayrı sektörün bulunduğu görülmektedir. Seçilen bu 50 sektörün dışalma bağımlılık katsayıları Ek A4'te verilmiştir.

3.3.3. Seçilen sektörlerin G matrisleri ve tablolar

Yukarıda anlatıldığı biçimiyle seçilen 50 politika sektörü için G matrisleri hesaplanmış; aşağıda bu matrislerden yola çıkarak hazırlanan tablolar aşağıda sunulmuştur.

(97x97) boyutlarında olan G matrislerinin bir bütün olarak verilmemesi ve yalnızca tablolarla yetinilmesi, tamamen pratiktir nedenledir. Bu neden şöyle açıklanabilir: Belirli bir politika sektörünün nihai talebindeki bir birimlik artış, yaklaşık olarak tüm yurtiçi kesimlerin tüm yurtdışı kesimlerden aragirdi dışalım talebinde bulunmasına neden olur. Ancak bunlardan ancak belirli bir eşik değeri üzerinde olanlar anlamlıdır.

Aşağıdaki tablolarda, bu anlamlılık düzeyi 0,005 olarak tayin edilmiştir¹⁶. Verilen tablolar, hazırlanan G matrislerinden, bu anlamlılık düzeyinin altındaki hücrelerin çıkarılması sonucu oluşturulmuştur. Bu tablolarda ayrıca, hiçbir hücresi tek başına anlamlılık düzeyini geçemeyen, ancak toplamaları bu anlamlılık düzeyinin üstünde olan satır ya da sütunlara da yer verilmiştir.

Her bir tablonun altında, ilgili politika sektörünün nihai talebindeki bir birimlik değişme sonucu oluşan en yüksek girdi dışalım arz ve talebini gerçekleştiren yurtdışı ve yurtiçi sektörler belirtilmiştir. Ayrıca tabloların içinde, en yüksek dışalım değeri (**) işaretiyle; en yüksek ikinci dışalım değeri ise (*) işaretiyle işaretlenmiştir.

¹⁶ Bu değer, Şenesen ve Günlük-Şenesen (2003)'den yola çıkılarak hazırlanmıştır. 97 sektörün 24 sektörü toplulaştırılarak G matrislerinin hazırlandığı söz konusu çalışmada, anlamlılık düzeyinin 0,01 olarak tayin edildiği görülmektedir. 97 sektör söz konusu olduğunda ise, 0,01 değeri oldukça yüksek kalmaktadır; çünkü toplulaştırılmış 24 sektörle karşılaştırıldığında, hem yurtdışı sunucu, hem de yurtiçi alıcı kesimler bölünmüş olmaktadır.

Toplulaştırma cetveli incelendiğinde, 24 sektörün her birinde kaç sektörün toplulaştırıldığı görülebilir. Bu rakamlar küçükten büyüğe doğru sıralandığında, ortancanın 3 olduğu görülmektedir. Yani, ortalama olarak 3 sektör 1 sektörde toplulaştırılmıştır. Ancak, hem sunucu, hem de alıcı kesimler toplulaştırıldığı için, 24x24 toplulaştırılmış matrisin her bir hücresi, aslında ortalama olarak 3x3=9 sektörü kapsamaktadır. Böylece, Şenesen ve Günlük-Şenesen (2003)'de kullanılan 0,01 değerinin 9'a bölümü sonucu yaklaşık 0,0012 değeri elde edilmektedir. Öte yandan, bu değer veri alınarak oluşturulan G matrisleri, çok sayıda kaynak ve hedef sektörler içermeleri itibarıyla pratik açıdan değerlerini yitirmektedir. 0,0012 değerini baz alarak oluşturulan tablolar tek tek incelendiğinde, ayrıntı ve kullanım kolaylığı boyutlarının her ikisini de birlikte sunan değer olarak 0,005'te karar kılınmıştır.

Tablo 3. 2. Tahıl ve b.y.s diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 1 - Tahıl ve b.y.s diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi

Sektör No.	1	38	40	Toplam
1	0.034**			0.035
9		0.012		0.014
39				0.005
40	0.019*			0.021
62	0.008			0.008
Toplam	0.075	0.013	0.009	0.114

Tabloda görüldüğü üzere, (1) numaralı “Tahıl ve b.y.s diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (1) “Tahıl ve b.y.s diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (40) “Kimyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı” ve (62) “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (1) “Tahıl ve b.y.s. diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, (40) “Kimyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (1) sektöründen yurtiçi (1) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (40) sektöründen yurtiçi (1) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 3. Hayvancılık kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 4 - Hayvancılık

Sektör No.	1	4	19	38	Toplam
1	0.011*	0.013**			0.027
9				0.005	0.007
40	0.006				0.007
Toplam	0.024	0.018	0.005	0.006	0.073

Tabloda görüldüğü üzere, (4) numaralı “Hayvancılık” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (1) “Tahıl ve b.y.s diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, **(9)** “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı” ve **(40)** “Kimyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (1) “Tahıl ve b.y.s. diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, **(4)** “Hayvancılık”, **(19)** “Hazır hayvan yemleri imalatı” ve **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (1) sektöründen yurtiçi (4) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (1) sektöründen yurtiçi (1) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 4. Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 16 - Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar

Sektör No.	1	16	38	43	Toplam
1	0.007	0.022*			0.031
9			0.007		0.016
16		0.077**			0.078
39				0.007	0.016
43		0.018			0.022
54		0.006			0.006
Toplam	0.015	0.145	0.007	0.011	0.214

Tabloda görüldüğü üzere, (16) numaralı “Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (1) “Tahıl ve b.y.s diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı” ve (16) “Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” ve (54) “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti” sektörlerinden;

Yurtiçi (1) “Tahıl ve b.y.s. diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, (16) “Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar”, (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” ve (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (16) sektöründen yurtiçi (16) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (1) sektöründen yurtiçi (16) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 5. Süt ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 17 – Süt ürünleri imalatı

Sektör No.	1	18	20	38	Toplam
1		0.017**			0.024
9				0.013	0.025
18			0.017**		0.018
38					0.006
39			0.009		0.014
Toplam	0.010	0.027	0.050	0.014	0.136

Tabloda görüldüğü üzere, (17) numaralı “Süt ürünleri imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (1) “Tahıl ve b.y.s diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, **(9)** “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(18)** “Öğütülmüş tahıl ve nişasta ürünleri imalatı”, **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” ve **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (1) “Tahıl ve b.y.s. diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, **(18)** “Öğütülmüş tahıl ve nişasta ürünleri imalatı”, **(20)** “Fırın ürünleri imalatı” ve **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(1)** sektöründen yurtiçi **(18)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(18)** sektöründen yurtiçi **(20)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 6. Fırın ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 20 – Fırın ürünleri imalatı

Sektör No.	1	18	20	38	Toplam
1	0.005	0.017**			0.024
9		0.004	0.005	0.013	0.025
16			0.003		0.005
18			0.017**		0.018
38			0.003		0.006
39			0.009		0.014
Toplam	0.010	0.027	0.050	0.014	0.136

Tabloda görüldüğü üzere, (20) numaralı “Fırın ürünleri imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (1) “Tahıl ve b.y.s diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, **(9)** “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(16)** “Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar”, **(18)** “Öğütülmüş tahıl ve nişasta ürünleri imalatı”, “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” **(38)** ve “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” **(39)** sektörlerinden;

Yurtiçi (1) “Tahıl ve b.y.s. diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, **(18)** “Öğütülmüş tahıl ve nişasta ürünleri imalatı”, **(20)** “Fırın ürünleri imalatı” ve **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(18)** sektöründen yurtiçi **(20)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(1)** sektöründen yurtiçi **(18)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 7. Tütün ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 25 – Tütün ürünleri imalatı

Sektör No.	1	25	35	38	Toplam
1	0.012	0.047**			0.059
9				0.007	0.009
35		0.021*	0.004		0.026
39					0.005
40	0.007				0.007
43		0.018			0.020
Toplam	0.026	0.101	0.006	0.007	0.165

Tabloda görüldüğü üzere, (25) numaralı “Tütün ürünleri imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (1) “Tahıl ve b.y.s diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, (35) “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (40) “Kimyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı” ve (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (1) “Tahıl ve b.y.s. diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, (25) “Tütün ürünleri imalatı”, (35) “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı” ve (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (1) sektöründen yurtiçi (25) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (35) sektöründen yurtiçi (25) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 8. Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenmesi kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 26 – Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenmesi

Sektör No.	26	69	Toplam
9		0.005	0.013
26	0.077**		0.080
39	0.030*		0.037
43	0.024		0.026
56	0.004		0.005
Toplam	0.148	0.007	0.195

Tabloda görüldüğü üzere, (26) numaralı “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenmesi” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (1) “Tahıl ve b.y.s diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, **(9)** “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(26)** “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenmesi”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim.ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” ve **(56)** “Özel amaçlı makinelerin imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (26) “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenmesi” ve **(69)** “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(26)** sektöründen yurtiçi **(26)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(39)** sektöründen yurtiçi **(26)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 9. Diğer tekstil ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 27 – Diğer tekstil ürünleri imalatı

Sektör No.	26	27	39	43	Toplam
9					0.010
26	0.012	0.059**			0.072
27		0.013			0.013
39	0.005	0.040	0.007	0.004	0.058
43	0.004	0.048*		0.001	0.054
56		0.006			0.007
Toplam	0.022	0.176	0.009	0.006	0.245

Tabloda görüldüğü üzere, (27) numaralı “Diğer tekstil ürünleri imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(26)** “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprelenmesi”, **(27)** “Diğer tekstil ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” ve **(56)** “Özel amaçlı makinelerin imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (26) “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprelenmesi”, **(27)** “Diğer tekstil ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” ve **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(26)** sektöründen yurtiçi **(27)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(43)** sektöründen yurtiçi **(27)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 10. Trikotaj (örme) ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 28 – Trikotaj (örme) ürünleri imalatı

Sektör No.	26	28	Toplam
9			0.009
26	0.018	0.086**	0.106
28		0.027*	0.027
39	0.007	0.010	0.022
43	0.006	0.013	0.020
56		0.006	0.008
Toplam	0.035	0.152	0.224

Tabloda görüldüğü üzere, **(28)** numaralı “Trikotaj (örme) ürünleri imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(26)** “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenmesi”, **(28)** “Trikotaj (örme) ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” ve **(56)** “Özel amaçlı makinelerin imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (26) “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenmesi” ve **(28)** “Trikotaj (örme) ürünleri imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(26)** sektöründen yurtiçi **(28)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(28)** sektöründen yurtiçi **(28)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3.11. Kürk hariç giyim eşyası imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 29 – Kürk hariç giyim eşyası imalatı

Sektör No.	26	29	31	Toplam
9				0.008
26	0.020*	0.084**		0.106
27		0.006		0.007
28		0.013		0.014
31		0.005		0.006
39	0.008			0.016
43	0.006			0.012
56		0.006		0.008
Toplam	0.038	0.140	0.005	0.218

Tabloda görüldüğü üzere, (29) numaralı “Kürk hariç, giyim eşyası imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(26)** “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprelenmesi”, **(27)** “Diğer tekstil ürünleri imalatı”, **(28)** “Trikotaj (örme) ürünleri imalatı”, **(31)** “Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” ve **(56)** “Özel amaçlı makinelerin imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (26) “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprelenmesi”, **(29)** “Kürk hariç, giyim eşyası imalatı” ve **(31)** “Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde aragirdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (26) sektöründen yurtiçi (29) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (26) sektöründen yurtiçi (26) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 12. Kürk'ün işlenmesi ve boyanması; kürk mamülleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 30 - Kürk'ün işlenmesi ve boyanması; kürk mamülleri imalatı

Sektör No.	13	26	30	31	Toplam
9					0.007
13	0.002		0.032*	0.008	0.042
26		0.004	0.011	0.004	0.020
30			0.090**		0.091
31			0.029	0.005	0.034
39		0.001	0.010	0.005	0.024
43			0.029	0.006	0.039
Toplam	0.006	0.007	0.210	0.031	0.290

Tabloda görüldüğü üzere, (30) numaralı “Kürk'ün işlenmesi ve boyanması; kürk mamülleri imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(13)** “Mezbahacılık; etin işlenmesi ve saklanması”, **(26)** “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenmesi”, **(30)** “Kürk'ün işlenmesi ve boyanması; kürk mamülleri imalatı”, **(31)** “Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” ve **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (13) “Mezbahacılık; etin işlenmesi ve saklanması”, **(26)** “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenmesi”, **(30)** “Kürk'ün işlenmesi ve boyanması; kürk mamülleri imalatı” ve **(31)** “Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (30) sektöründen yurtiçi (30) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (13) sektöründen yurtiçi (30) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 13. Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 30 - Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı

Sektör No.	13	26	31	38	39	Toplam
9				0.005		0.008
13	0.003		0.049**			0.051
26		0.005	0.023			0.030
30			0.007			0.008
31			0.030			0.030
39		0.002	0.029		0.005	0.044
43		0.002	0.036*			0.040
Toplam	0.007	0.009	0.195	0.005	0.005	0.258

Tabloda görüldüğü üzere, (30) numaralı “Kürk’ün işlenmesi ve boyanması; kürk mamülleri imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(13)** “Mezbahacılık; etin işlenmesi ve saklanması”, **(26)** “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprelenmesi”, **(30)** “Kürk’ün işlenmesi ve boyanması; kürk mamülleri imalatı”, **(31)** “Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” ve **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (13) “Mezbahacılık; etin işlenmesi ve saklanması”, **(26)** “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprelenmesi”, **(31)** “Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı”, **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” ve **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(13)** sektöründen yurtiçi **(31)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(43)** sektöründen yurtiçi **(31)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 14. Ayakkabı imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalımı gereksinim miktarları

Sektör 32 - Ayakkabı imalatı

Sektör No.	31	32	35	39	Toplam
9					0.008
13	0.011				0.013
26	0.005	0.005			0.015
31	0.007	0.042**			0.049
32		0.009			0.009
35		0.002	0.006		0.010
39	0.007	0.024		0.005	0.045
43	0.008	0.025*			0.038
Toplam	0.045	0.140	0.009	0.006	0.249

Tabloda görüldüğü üzere, (32) numaralı “Ayakkabı imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, (13) “Mezbahacılık; etin işlenmesi ve saklanması”, (26) “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprelenmesi”, (31) “Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı”, (32) “Ayakkabı imalatı”, (35) “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” ve (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (31) “Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı”, (32) “Ayakkabı imalatı”, (35) “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı” ve (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (31) sektöründen yurtiçi (32) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (43) sektöründen yurtiçi (32) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 15. Basım ve hizmet faaliyetleri, plak, kaset vb. çoğaltılması kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 37 – Basım ve hizmet faaliyetleri, plak, kaset vb. çoğaltılması

Sektör No.	35	37	38	39	50	Toplam
9			0.005			0.008
35	0.012	0.070**				0.083
39		0.036*		0.005		0.051
43	0.002	0.023				0.027
50		0.014			0.004	0.020
56		0.006				0.007
Toplam	0.018	0.160	0.005	0.006	0.008	0.227

Tabloda görüldüğü üzere, (37) numaralı “Basım ve hizmet faaliyetleri, plak, kaset vb. çoğaltılması” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(35)** “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi” ve **(56)** “Özel amaçlı makinelerin imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (35) “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı”, **(37)** “Basım ve hizmet faaliyetleri, plak, kaset vb. çoğaltılması”, **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” ve **(50)** “Demir-çelik ana sanayi” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (35) sektöründen yurtiçi (37) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (39) sektöründen yurtiçi (37) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 16. Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 38 – Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı

Sektör No.	38	Toplam
9	0.215**	0.216
80	0.008*	0.009
Toplam	0.234	0.242

Tabloda görüldüğü üzere, **(38)** numaralı “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı” ve **(80)** “Denizyolu taşımacılığı” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” sektörüne kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(9)** sektöründen yurtiçi **(38)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(80)** sektöründen yurtiçi **(38)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 17. Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 39 - Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı

Sektör No.	38	39	69	Toplam
9	0.013		0.007	0.026
38		0.005		0.006
39		0.275**		0.281
40		0.005		0.005
43		0.022*		0.024
50		0.003		0.006
51		0.002		0.006
Toplam	0.015	0.330	0.010	0.390

Tabloda görüldüğü üzere, (39) numaralı “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(40)** “Kimyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi” ve **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” ve **(69)** “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (39) sektöründen yurtiçi (39) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (43) sektöründen yurtiçi (39) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 18. Kimyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 40 - Kimyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı

Sektör No.	38	39	40	69	Toplam
9	0.008		0.053	0.005	0.069
12			0.123**		0.123
39		0.011	0.110*		0.125
40			0.049		0.050
43			0.003		0.006
56			0.004		0.005
Toplam	0.009	0.013	0.352	0.007	0.411

Tabloda görüldüğü üzere, (40) numaralı “Kımyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(12)** “B.y.s. madencilik ve taşocakçılığı”, **(39)** “Ana kımyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(40)** “Kımyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” ve **(56)** “Özel amaçlı makinelerin imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kımyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(40)** “Kımyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı” ve **(69)** “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(12)** sektöründen yurtiçi **(40)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(39)** sektöründen yurtiçi **(40)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 19. Zirai-kimyasal ürünler ile boya vernik vb. maddelerin imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 41 - Zirai-kimyasal ürünler ile boya vernik vb. maddelerin imalatı

Sektör No.	38	39	41	43	Toplam
9	0.019				0.022
12			0.005		0.005
38			0.005		0.007
39		0.021	0.195**	0.003	0.222
41			0.023		0.024
43		0.002	0.028*		0.032
54			0.006		0.006
Toplam	0.021	0.025	0.273	0.005	0.352

Tabloda görüldüğü üzere, (41) numaralı “Zirai-kimyasal ürünler ile boya vernik vb. maddelerin imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, (12) “B.y.s. madencilik ve taşocakçılığı”, (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (41) “Zirai-kimyasal ürünler ile boya vernik vb. maddelerin imalatı”, (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” ve (54) “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (41) “Zirai-kimyasal ürünler ile boya vernik vb. maddelerin imalatı” ve (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (39) sektöründen yurtiçi (41) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (43) sektöründen yurtiçi (41) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 20. Eczacılıkta ve tıpta kullanılan ürünlerin imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 42 - Eczacılıkta ve tıpta kullanılan ürünlerin imalatı

Sektör No.	42	Toplam
39	0.030*	0.038
42	0.110**	0.110
43	0.009	0.010
Toplam	0.168	0.199

Tabloda görüldüğü üzere, (42) numaralı “Eczacılıkta ve tıpta kullanılan ürünlerin imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (42) “Eczacılıkta ve tıpta kullanılan ürünlerin imalatı” ve (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (42) “Eczacılıkta ve tıpta kullanılan ürünlerin imalatı” sektörüne kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (39) sektöründen yurtiçi (42) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (42) sektöründen yurtiçi (42) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 21. Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 43 – Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı

Sektör No.	35	38	39	43	Toplam
9		0.010			0.014
16				0.004	0.005
35	0.003			0.003	0.007
39			0.015	0.141**	0.161
43			0.001	0.050*	0.054
56				0.005	0.006
Toplam	0.005	0.011	0.018	0.220	0.290

Tabloda görüldüğü üzere, (43) numaralı “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, (16) “Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar”, (35) “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” ve (56) “Özel amaçlı makinelerin imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (35) “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı”, (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” ve (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (39) sektöründen yurtiçi (43) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (43) sektöründen yurtiçi (43) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 22. Plastik ürünleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 45 – Plastik ürünleri imalatı

Sektör No.	37	38	39	45	69	Toplam
9		0.005			0.004	0.010
35	0.002			0.006		0.012
39	0.001		0.032*	0.215**		0.253
43			0.003	0.006		0.012
44				0.005		0.006
45				0.015		0.016
56				0.004		0.005
Toplam	0.005	0.005	0.038	0.268	0.005	0.357

Tabloda görüldüğü üzere, (45) numaralı “Plastik ürünleri imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(35)** “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı”, **(44)** “Kauçuk ürünleri imalatı”, **(45)** “Plastik ürünleri imalatı” ve **(56)** “Özel amaçlı makinelerin imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (37) “Basım ve hizmet faaliyetleri, plak, kaset vb. çoğaltılması”, **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(45)** “Plastik ürünleri imalatı” ve **(69)** “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (39) sektöründen yurtiçi (45) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (39) sektöründen yurtiçi (39) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 23. Demir-çelik ana sanayi kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 50 - Demir-çelik ana sanayi

Sektör No.	38	50	52	69	Toplam
8		0.036*			0.038
9	0.007			0.009	0.017
10		0.024			0.024
39		0.015			0.020
50		0.168**	0.005		0.175
51		0.011	0.003		0.018
52		0.028			0.028
79		0.002			0.002
80		0.008			0.011
Toplam	0.007	0.307	0.010	0.012	0.362

Tabloda görüldüğü üzere, (50) numaralı “Demir-çelik ana sanayi” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (8) “Maden kömürü ve linyit çıkarımı”, **(9)** “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(10)** “Demir cevheri ve diğer metal cevherleri çıkarımı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, **(52)** “Döküm sanayi”, **(79)** “Karayolu taşımacılığı ve boru hattıyla taşımacılık” ve **(80)** “Denizyolu taşımacılığı” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(52)** “Döküm sanayi” ve **(69)** “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (50) sektöründen yurtiçi (50) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (8) sektöründen yurtiçi (50) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 24. Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 51 - Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi

Sektör No.	38	50	51	69	Toplam
9	0.009			0.007	0.017
10			0.027*		0.027
39			0.018		0.022
50		0.004	0.011		0.017
51			0.243**		0.245
Toplam	0.009	0.007	0.319	0.010	0.368

Tabloda görüldüğü üzere, (51) numaralı “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(10)** “Demir cevheri ve diğer metal cevherleri çıkarımı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi” ve **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi” ve **(69)** “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (51) sektöründen yurtiçi (51) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (10) sektöründen yurtiçi (51) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 25. Döküm sanayii kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 52 – Döküm sanayii

Sektör No.	38	50	51	52	69	Toplam
8		0.005				0.006
9	0.007				0.007	0.014
39		0.002		0.002		0.007
43				0.004		0.006
50		0.021		0.074**		0.097
51		0.001	0.007	0.053*		0.062
52		0.003		0.007		0.010
55				0.005		0.006
Toplam	0.007	0.038	0.009	0.154	0.010	0.242

Tabloda görüldüğü üzere, (52) numaralı “Döküm sanayi” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (8) “Maden kömürü ve linyit çıkarımı”, (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı”, (50) “Demir-çelik ana sanayi”, (51) “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, (52) “Döküm sanayi” ve (55) “Genel amaçlı makine imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, (50) “Demir-çelik ana sanayi”, (51) “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, (52) “Döküm sanayi” ve (69) “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (50) sektöründen yurtiçi (52) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (51) sektöründen yurtiçi (52) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 26. Metal yapı malzemeleri, tank, sarnıç ve buhar kazanı imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 53 - Metal yapı malzemeleri, tank, sarnıç ve buhar kazanı imalatı

Sektör No.	50	51	53	Toplam
8	0.005			0.006
9				0.008
39	0.002		0.002	0.009
50	0.022		0.079*	0.104
51	0.001	0.010	0.085**	0.098
53			0.005	0.006
56			0.005	0.006
80			0.005	0.008
Toplam	0.041	0.014	0.199	0.293

Tabloda görüldüğü üzere, (53) numaralı “Metal yapı malzemeleri, tank, sarnıç ve buhar kazanı imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (8) “Maden kömürü ve linyit çıkarımı”, **(9)** “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, **(53)** “Metal yapı malzemeleri, tank, sarnıç ve buhar kazanı imalatı”, **(56)** “Özel amaçlı makinelerin imalatı” ve **(80)** “Denizyolu taşımacılığı” sektörlerinden;

Yurtiçi (50) “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi” ve **(53)** “Metal yapı malzemeleri, tank, sarnıç ve buhar kazanı imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde aragirdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(51)** sektöründen yurtiçi **(53)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(50)** sektöründen yurtiçi **(53)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 27. Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 54 - Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti

Sektör No.	37	50	51	54	Toplam
9					0.008
35	0.003				0.005
39	0.001	0.001		0.008	0.018
43				0.006	0.009
50		0.016		0.054**	0.074
51			0.005	0.038*	0.047
52		0.003		0.002	0.005
54				0.013	0.014
56				0.007	0.008
62				0.005	0.006
80				0.003	0.006
Toplam	0.006	0.029	0.007	0.151	0.238

Tabloda görüldüğü üzere, **(54)** numaralı “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(35)** “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, **(52)** “Döküm sanayi”, **(54)** “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti”, **(56)** “Özel amaçlı makinelerin imalatı”, **(62)** “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı” ve **(80)** “Denizyolu taşımacılığı” sektörlerinden;

Yurtiçi (37) “Basım ve hizmet faaliyetleri, plak, kaset vb. çoğaltılması”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi” ve **(54)** “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti” sektörlerine

ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (50) sektöründen yurtiçi (54) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (51) sektöründen yurtiçi (54) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 28. Genel amaçlı makine imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 55 – Genel amaçlı makine imalatı

Sektör No.	50	55	Toplam
8	0.004	0.001	0.006
9			0.008
35		0.006	0.009
39	0.002	0.004	0.011
50	0.020	0.066**	0.092
51	0.001	0.022*	0.031
52	0.003	0.006	0.009
54		0.005	0.006
55		0.046	0.047
59		0.010	0.011
62		0.004	0.005
Toplam	0.036	0.184	0.270

Tabloda görüldüğü üzere, (55) numaralı “Diğer Genel amaçlı makine imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (8) “Maden kömürü ve linyit çıkarımı”, **(9)** “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(35)** “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, **(52)** “Döküm sanayi”, **(54)** “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti”, **(59)** “Genel amaçlı makine imalatı” **(55)**, “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı” ve **(62)** “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (50) “Demir-çelik ana sanayi” ve **(55)** “Genel amaçlı makine imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(50)** sektöründen yurtiçi **(55)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(55)** sektöründen yurtiçi **(55)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 29. Özel amaçlı makinelerin imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 56 – Özel amaçlı makinelerin imalatı

Sektör No.56	50	56	Toplam
9			0.008
39	0.001	0.003	0.010
43		0.008	0.010
50	0.014	0.045**	0.063
51		0.011	0.018
52	0.002	0.005	0.008
54		0.005	0.006
55		0.010	0.011
56		0.036*	0.037
59		0.005	0.006
60		0.013	0.015
62		0.005	0.006
Toplam	0.025	0.160	0.236

Tabloda görüldüğü üzere, **(56)** numaralı “Özel amaçlı makinelerin imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim.ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, **(52)** “Döküm sanayi”, **(54)** “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti”, **(55)** “Genel

amaçlı makine imalatı”, (56) “Özel amaçlı makinelerin imalatı”, (59) “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı”, (60) “Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı” ve (62) “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (50) “Demir-çelik ana sanayi” ve (56) “Özel amaçlı makinelerin imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (50) sektöründen yurtiçi (56) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (56) sektöründen yurtiçi (56) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 30. B.y.s. ev aletleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 57 - B.y.s. ev aletleri imalatı

Sektör No.57	45	50	57	Toplam
9				0.007
39	0.007	0.001	0.005	0.018
45			0.008	0.008
50		0.014	0.049**	0.067
51			0.015*	0.022
55			0.016	0.017
57			0.009	0.009
59			0.011	0.012
Toplam	0.008	0.026	0.129	0.205

Tabloda görüldüğü üzere, (57) numaralı “B.y.s. ev aletleri imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (45) “Plastik ürünleri imalatı”, (50) “Demir-çelik ana sanayi”, “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi” (51), (55) “Genel amaçlı makine imalatı”, (57) “B.y.s. ev aletleri imalatı” ve (59) “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi “Plastik ürünleri imalatı” (45), “Demir-çelik ana sanayi” (50) ve “B.y.s. ev aletleri imalatı” (57) sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (50) sektöründen yurtiçi (57) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (55) sektöründen yurtiçi (57) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 31. Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 58 - Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı

Sektör No.	50	58	Toplam
9			0.005
39		0.003	0.011
50	0.007	0.024*	0.035
51		0.008	0.012
55		0.008	0.009
57		0.005	0.005
58		0.089**	0.090
59		0.006	0.007
60		0.010	0.012
Toplam	0.014	0.167	0.222

Tabloda görüldüğü üzere, (58) numaralı “Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (50) “Demir-çelik ana sanayi”, (51) “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, (55) “Genel amaçlı makine imalatı”, (57) “B.y.s. ev aletleri imalatı”, (58) “Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı”, (59) “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı” ve (60) “Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (50) “Demir-çelik ana sanayi” ve **(58)** “Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(58)** sektöründen yurtiçi **(58)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(50)** sektöründen yurtiçi **(58)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 32. B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalımı gereksinim miktarları

Sektör 59 - B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı

Sektör No.	50	51	59	Toplam
9				0.008
39			0.012	0.022
46			0.002	0.002
50	0.010		0.033	0.047
51		0.010	0.082**	0.095
54			0.006	0.007
55			0.025	0.026
59			0.043*	0.043
62			0.009	0.010
Toplam	0.018	0.013	0.229	0.304

Tabloda görüldüğü üzere, **(59)** numaralı “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(46)** “Cam ve cam ürünleri imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, **(54)** “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti”, **(55)** “Genel amaçlı makine imalatı”, **(59)** “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı” ve **(62)** “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (50) “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi” ve **(59)** “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(51)** sektöründen yurtiçi **(59)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(59)** sektöründen yurtiçi **(59)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 33. Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 60 - Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı

Sektör No.	60	Toplam
51	0.005	0.009
59	0.011*	0.012
60	0.237**	0.237
Toplam	0.264	0.291

Tabloda görüldüğü üzere, **(60)** numaralı “Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (51) “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, **(59)** “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı” ve **(60)** “Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (60) “Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı” sektörüne kayda değer ölçüde aragirdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(60)** sektöründen yurtiçi **(60)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(59)** sektöründen yurtiçi **(60)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 34. Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ve saat imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 61 - Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ve saat imalatı

Sektör No.	45	50	61	Toplam
9				0.007
39	0.005		0.005	0.015
45			0.005	0.006
46			0.005	0.006
50		0.009	0.031*	0.043
51			0.002	0.008
59			0.008	0.009
60			0.025	0.028
61			0.125**	0.126
Toplam	0.006	0.017	0.222	0.286

Tabloda görüldüğü üzere, **(61)** numaralı “Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ve saat imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(45)** “Plastik ürünleri imalatı”, **(46)** “Cam ve cam ürünleri imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, **(59)** “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı”, **(60)** “Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı” ve **(61)** “Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ve saat imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (45) “Plastik ürünleri imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi” ve **(61)** “Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ve saat imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(61)** sektöründen yurtiçi **(61)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(50)** sektöründen yurtiçi **(61)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 35. Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 62 - Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı

Sektör No.	50	54	62	Toplam
9				0.006
39			0.006	0.013
50	0.012	0.008	0.033*	0.056
51		0.006	0.003	0.013
54		0.002	0.008	0.010
59			0.005	0.006
62			0.098**	0.099
Toplam	0.022	0.022	0.162	0.244

Tabloda görüldüğü üzere, (62) numaralı “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, **(54)** “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti”, **(59)** “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı” ve **(62)** “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (50) “Demir-çelik ana sanayi”, **(54)** “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti” ve **(62)** “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (62) sektöründen yurtiçi (62) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (50) sektöründen yurtiçi (62) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 36. Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 63 - Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı

Sektör No.	38	50	63	69	Toplam
9	0.005			0.004	0.009
10		0.002	0.007		0.009
39		0.001	0.009		0.015
50		0.013	0.046*		0.063
51					0.007
54			0.010		0.011
63			0.062**		0.062
Toplam	0.005	0.025	0.149	0.005	0.216

Tabloda görüldüğü üzere, (63) numaralı “Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(10)** “Demir cevheri ve diğer metal cevherleri çıkarımı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, **(54)** “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti”, **(59)** “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı” ve **(63)** “Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(63)** “Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı” ve **(69)** “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (63) sektöründen yurtiçi (63) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (50) sektöründen yurtiçi (63) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 37. Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 64 - Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatı

Sektör No.	33	38	50	54	64	Toplam
9		0.005				0.011
43					0.005	0.006
50			0.009	0.002	0.028*	0.041
62					0.010	0.012
64					0.075**	0.076
Toplam	0.006	0.005	0.016	0.006	0.134	0.191

Tabloda görüldüğü üzere, (64) numaralı “Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(62)** “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı” ve **(64)** “Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (33) “Kereste ve parke sanayi”, **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(54)** “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti” ve **(64)** “Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (64) sektöründen yurtiçi (64) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (50) sektöründen yurtiçi (64) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 38. Hava ve uzay taşıtları imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 65 - Hava ve uzay taşıtları imalatı

Sektör No.	65	89	Toplam
9			0.006
65	0.086**		0.086
Toplam	0.094	0.007	0.116

Tabloda görüldüğü üzere, (65) numaralı “Hava ve uzay taşıtları imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı” ve **(65)** “Hava ve uzay taşıtları imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (65) “Hava ve uzay taşıtları imalatı” ve **(89)** “Araştırma ve geliştirme hizmetleri” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (65) sektöründen yurtiçi (65) sektörüne yönelen akış, en yüksek boyutlu akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 39. Mobilya imalatı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 67 – Mobilya imalatı

Sektör No.	26	33	34	67	Toplam
6		0.007	0.002		0.009
9					0.008
26	0.004			0.019**	0.023
33		0.002	0.002	0.006	0.010
34		0.003		0.013	0.017
39	0.001		0.002	0.008	0.020
43	0.001		0.002	0.006	0.011
50				0.013	0.027
51				0.015*	0.019
54				0.005	0.006
56		0.002		0.003	0.008
Toplam	0.007	0.016	0.012	0.106	0.202

Tabloda görüldüğü üzere, (67) numaralı “Mobilya imalatı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (6) “Ormancılık, tomrukçuluk ve ilgili hizmet faaliyetleri”, (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, (26) “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenlenmesi”, (33) “Kereste ve parke sanayi”, (34) “Ağaç ve mantar ürünleri sanayi”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim. ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı”, (50) “Demir-çelik ana sanayi”, (51) “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, (54) “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti”, (56) “Özel amaçlı makinelerin imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (26) “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenlenmesi”, (33) “Kereste ve parke sanayi”, (34) “Ağaç ve mantar ürünleri sanayi” ve (67) “Mobilya imalatı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (26) sektöründen yurtiçi (67) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (51) sektöründen yurtiçi (67) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 40. B.y.s. diğer imalatlar kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 68 - B.y.s. diğer imalatlar

Sektör No.	51	68	Toplam
39		0.004	0.007
51	0.012*	0.330**	0.342
Toplam	0.015	0.346	0.378

Tabloda görüldüğü üzere, (68) numaralı “B.y.s. diğer imalatlar” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” ve **(51)** “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi” sektörlerinden;

Yurtiçi (51) “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi” ve **(68)** “B.y.s. diğer imalatlar” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (51) sektöründen yurtiçi (68) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (51) sektöründen yurtiçi (51) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 41. Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 69 - Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı

Sektör No.	38	69	Toplam
8		0.010*	0.010
9	0.007	0.090**	0.098
59		0.005	0.006
80		0.006	0.007
Toplam	0.008	0.123	0.149

Tabloda görüldüğü üzere, (69) numaralı “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (8) “Maden kömürü ve linyit çıkarımı”, **(9)** “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(59)** “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı” ve **(80)** “Denizyolu taşımacılığı” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” ve **(69)** “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(9)** sektöründen yurtiçi **(69)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(8)** sektöründen yurtiçi **(69)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3.42. Gaz üretimi ve dağıtımı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 70 - Gaz üretimi ve dağıtımı

Sektör No.	70	Toplam
9	0.516**	0.518
Toplam	0.520	0.528

Tabloda görüldüğü üzere, **(70)** numaralı “Gaz üretimi ve dağıtımı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı” sektöründen;

Yurtiçi (70) “Gaz üretimi ve dağıtımı” sektörüne kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Tablo 3. 43. İnşaat kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 72 - İnşaat

Sektör No.	38	50	53	72	Toplam
9	0.007				0.011
39					0.007
50		0.012*	0.003	0.030**	0.047
51			0.003		0.007
55				0.006	0.007
56				0.007	0.009
80				0.003	0.005
Toplam	0.008	0.021	0.007	0.073	0.146

Tabloda görüldüğü üzere, (72) numaralı “İnşaat” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (50) “Demir-çelik ana sanayi”, (51) “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, (55) “Genel amaçlı makine imalatı”, (56) “Özel amaçlı makinelerin imalatı” ve (80) “Denizyolu taşımacılığı” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, (50) “Demir-çelik ana sanayi”, (53) “Metal yapı malzemeleri, tank, sarnıç ve buhar kazanı imalatı” ve (72) “İnşaat” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (50) sektöründen yurtiçi (72) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (50) sektöründen yurtiçi (50) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 44. Toptan ticaret ve tic. komisyonculuğu (motorlu taşıtlar hariç) kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 74 - Toptan ticaret ve tic. komisyonculuğu

Sektör No.	74	Toplam
80	0.007**	0.008
84	0.005*	0.006
Toplam	0.026	0.044

Tabloda görüldüğü üzere, (74) numaralı “Toptan ticaret ve tic. Komisyonculuğu” (motorlu taşıtlar hariç) kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (80) “Denizyolu taşımacılığı” ve **(84)** “Mali aracı kuruluşlar ve bunlara yardımcı faaliyetler” sektörlerinden;

Yurtiçi (74) “Toptan ticaret ve tic. Komisyonculuğu” (motorlu taşıtlar hariç) sektörüne kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (80) sektöründen yurtiçi (74) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (84) sektöründen yurtiçi (74) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3.45. Perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri (motorlu taşıtlar hariç) kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 75 - Perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri

Sektör No.	75	Toplam
Toplam	0.013	0.031

Tabloda görüldüğü üzere, (74) numaralı “Toptan ticaret ve tic. Komisyonculuğu” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında, tek başına hiçbir yurtdışı sektörden bu sektöre kayda değer ölçüde dışalım gereksinimi doğmamakta; ancak bu sektörün tüm yurtdışı sektörlerden gereksindiği toplam girdi 0,013 olarak gerçekleşmektedir.

Tablo 3. 46. Lokanta, kahvehane, bar ve yeme içme yerleri kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 77 - Lokanta, kahvehane, bar ve yeme içme yerleri

Sektör No.	77	Toplam
9		0.009
13	0.018**	0.019
46	0.004*	0.005
Toplam	0.037	0.079

Tabloda görüldüğü üzere, (77) numaralı “Lokanta, kahvehane, bar ve yeme içme yerleri” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(13)** “Mezbahacılık; etin işlenmesi ve saklanması” ve **(46)** “Cam ve cam ürünleri imalatı” sektörlerinden;

Yurtiçi (77) “Lokanta, kahvehane, bar ve yeme içme yerleri” sektörüne ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(13)** sektöründen yurtiçi **(77)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(46)** sektöründen yurtiçi **(77)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 47. Karayolu taşımacılığı ve boru hattıyla taşımacılık kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 79 - Karayolu taşımacılığı ve boru hattıyla taşımacılık

Sektör No.	38	79	Toplam
9	0.030**		0.031
38		0.026*	0.026
62		0.010	0.011
79		0.009	0.009
Toplam	0.032	0.055	0.097

Tabloda görüldüğü üzere, (79) numaralı “Karayolu taşımacılığı ve boru hattıyla taşımacılık” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, **(62)** “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı” ve **(79)** “Karayolu taşımacılığı ve boru hattıyla taşımacılık” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” ve **(79)** “Karayolu taşımacılığı ve boru hattıyla taşımacılık” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (9) sektöründen yurtiçi (38) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (38) sektöründen yurtiçi (79) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 48. Denizyolu taşımacılığı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 80 – Denizyolu Taşımacılığı

Sektör No.	29	80	Toplam
9			0.022
26	0.005		0.006
38		0.006	0.007
54		0.008	0.009
55		0.005	0.006
63		0.010*	0.011
80		0.095**	0.097
85		0.005	0.005
Toplam	0.008	0.144	0.196

Tabloda görüldüğü üzere, (80) numaralı “Denizyolu taşımacılığı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(26)** “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprelenmesi”, **(54)** “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti”, **(55)** “Genel amaçlı makine imalatı”, **(63)** “Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı”, **(80)** “Denizyolu taşımacılığı” ve **(85)** “Sigorta ve emeklilik fonları ile ilgili faaliyetler” sektörlerinden;

Yurtiçi (29) “Kürk hariç, giyim eşyası imalatı” ve **(80)** “Denizyolu taşımacılığı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde aragirdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(80)** sektöründen yurtiçi **(80)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(63)** sektöründen yurtiçi **(80)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 49. Havayolu taşımacılığı kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 81 – Havayolu taşımacılığı

Sektör No.	38	81	Toplam
9	0.017		0.018
38		0.005	0.006
62		0.005	0.006
65		0.048*	0.049
81		0.070**	0.070
Toplam	0.018	0.141	0.177

Tabloda görüldüğü üzere, (81) numaralı “Havayolu taşımacılığı” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, **(62)** “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı”, **(65)** “Hava ve uzay taşıtları imalatı” ve **(81)** “Havayolu taşımacılığı” sektörlerinden;

Yurtiçi (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” ve **(81)** “Havayolu taşımacılığı” sektörlerine ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(81)** sektöründen yurtiçi **(81)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(65)** sektöründen yurtiçi **(81)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 50. Mali aracı kuruluşlar ve bunlara yardımcı faaliyetler kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 84 - Mali aracı kuruluşlar ve bunlara yardımcı faaliyetler

Sektör No.	84	Toplam
9		0.007
35	0.005	0.008
58	0.008**	0.009
84	0.006*	0.007
Toplam	0.040	0.066

Tabloda görüldüğü üzere, **(84)** numaralı “Mali aracı kuruluşlar ve bunlara yardımcı faaliyetler” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(35)** “Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı”, **(58)** “Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı” ve **(84)** “Mali aracı kuruluşlar ve bunlara yardımcı faaliyetler” sektörlerinden;

Yurtiçi (84) “Mali aracı kuruluşlar ve bunlara yardımcı faaliyetler” sektörüne ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı **(58)** sektöründen yurtiçi **(84)** sektörüne yönelen akış ile yurtdışı **(84)** sektöründen yurtiçi **(84)** sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

Tablo 3. 51. Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler kesiminin nihai talebi bir birim arttığında, ekonomideki kesimlerin aragirdi dışalım gereksinim miktarları

Sektör 94 - Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler

Sektör No.94	94	Toplam
9		0.006
43	0.009	0.011
56	0.020*	0.020
94	0.149**	0.149
Toplam	0.190	0.219

Tabloda görüldüğü üzere, (94) numaralı “Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler” kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim arttığında;

Yurtdışı (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, **(43)** “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim.ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı”, **(56)** “Özel amaçlı makinelerin imalatı” ve **(94)** “Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler” sektörlerinden;

Yurtiçi (94) “Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler” sektörüne ve/veya tüm yurtiçi kesimlere (toplamda) kayda değer ölçüde ara girdi akışı gereksinimi doğmaktadır.

Burada, yurtdışı (94) sektöründen yurtiçi (94) sektörüne yönelen akış ile yurtdışı (56) sektöründen yurtiçi (94) sektörüne yönelen akış, sırasıyla en yüksek boyutlu iki akışı oluşturmaktadır.

1998 yılına ilişkin 97 sektör düzeyinde hazırlanmış tablolar incelendiğinde, incelemeye konu olan 50 sektörden 18 tanesinde, birim nihai talep artışı sonucunda en belirgin dışalımın, yurtdışı aynı sektörden yurtiçi aynı sektöre yöneldiği görülmektedir. Bu sektörler şunlardır: **(1)** “Tahıl ve b.y.s. diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi”, **(16)** “Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar”, **(26)** “Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprenmesi”, **(30)** “Kürk’ün işlenmesi ve boyanması; kürk mamulleri imalatı”, **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, **(42)** “Eczacılıkta ve tıpta kullanılan ürünlerin imalatı”, **(50)** “Demir-çelik ana sanayi”, **(51)**

“Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, (58) “Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı”, (60) “Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı”, (61) “Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ve saat imalatı”, (62) “Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı”, (63) “Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı”, (64) “Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatı”, (65) “Hava ve uzay taşıtları imalatı”, (80) “Denizyolu taşımacılığı”, (81) “Havayolu taşımacılığı”, (94) “Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler”.

Ayrıca; (28) “Trikotaj (örme) ürünleri imalatı”, (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim.ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı”, (56) “Özel amaçlı makinelerin imalatı”, (59) “B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı” ve (84) “Mali aracı kuruluşlar ve bunlara yardımcı faaliyetler” sektörlerinde, birim nihai talep artışı sonucunda ikinci en belirgin dışalım, yurtdışı aynı sektörden, yurtiçi aynı sektöre yönelmiştir.

97 sektör detayında incelenen 1998 yılına ait söz konusu 50 tablodan elde edilen bir diğer veri ise, yurtdışı kaynak (satıcı) sektör olarak en sık görülen sektörlerin, sırasıyla (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı”, (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim.ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı”, (50) “Demir-çelik ana sanayi”, (51) “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi”, (56) “Özel amaçlı makinelerin imalatı” ve (54) “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti” sektörleri olduğudur.

Bu sektörlerden (9) “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı”, 50 tablonun 45’inde; (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” 50 tablonun 35’inde; (43) “Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim.ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı” 50 tablonun 22’sinde; (50) “Demir-çelik ana sanayi” 50 tablonun 18’inde; (51) “Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi” 50 tablonun 18’inde; (56) “Özel amaçlı makinelerin imalatı” 50 tablonun 14’ünde; (54) “Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti” ise 50 tablonun 10’unda yurtdışı kaynak (satıcı) sektör olarak yer almıştır.

Söz konusu 50 tablodan elde edilen bir başka veri ise, yurtiçi hedef (alıcı) sektör olarak en sık görülen sektörlerin, sırasıyla (38) “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı”, (50) “Demir-çelik ana sanayi”, (39) “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk

ve plastik hammadde imalatı” ve **(69)** “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” sektörleri olduğudur.

Bu sektörlerden **(38)** “Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı” 50 tablonun **24**’ünde; **(50)** “Demir-çelik ana sanayi” 50 tablonun **16**’sında; **(39)** “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” 50 tablonun **10**’unda; **(69)** “Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı” ise 50 tablonun **9**’unda yurtiçi hedef (alıcı) sektör olarak yer almıştır.

3.3.4. 1985, 1996 ve 1998 G matrislerinin karşılaştırılması

Çalışmanın ikinci uygulama aşamasını oluşturan bu bölümünde, 1998 yılına ait yurtiçi ve dışalım akım tabloları 24 sektör düzeyinde toplulaştırılmış; bu yıla ilişkin G matrisleri oluşturularak 1985 ve 1996 yıllarının G matrisleri ile birlikte verilerek karşılaştırmaya sunulmuştur.

Aşağıda seçilen 17 kesim, Şeneşen ve Günlük-Şenesen (2003)’te incelenen 17 kesimdir. Çalışmada kullanılan tablo biçimi korunmuş, 1998 yılı verilerinden elde edilen yeni tablolar, 1985 ve 1996 tablolarının hemen ardından yerleştirilmiştir. Tablolarda en yüksek dışalım değeri (*) işaretiyle işaretlenmiştir.

Tablo 3. 52. Tarım kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI		1985
	Tarım	Petrol	Toplam
Madencilik		0.0215*	0.0220
Kimya	0.0127		0.0170
Toplam	0.0198	0.0222	0.0504

SATICI	ALICI		1996
	Tarım	Petrol	Toplam
Tarım	0.0219*		0.0228
Madencilik		0.0109	0.0127
Kimya	0.0136		0.0215
Toplam	0.0436	0.0110	0.0713

SATICI	ALICI		1998
	Tarım		Toplam
Tarım	0.0174*		0.0181
Kimya	0.0147		0.0221
Toplam	0.0458		0.0736

Tablolarda da görüldüğü gibi, tarım kesiminin dışalım bağımlılık katsayısı 1996 ve 1998 yıllarında artmış; 1998 yılında 0, 0736 olarak gerçekleşmiştir. Daha önceki yıllarda yurtiçi alıcı sektör konumunda olan petrol sektörü, 1998 yılında bu özelliğini yitirmiştir. Aynı durum, yurtdışı satıcı niteliğindeki madencilik sektörü için de geçerlidir. Yurtdışı tarım sektöründen yurtiçi tarım sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 53. Madencilik kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI		1985
	Madencilik	Petrol	Toplam
Madencilik		0.0424*	0.0439
Anametal			0.0139
Toplam	0.0229	0.0437	0.0833

SATICI	ALICI		1996
	Madencilik	Petrol	Toplam
Madencilik		0.0170*	0.0207
Toplam	0.0137	0.0172	0.0460

SATICI	ALICI		1998
	Madencilik	Petrol	Toplam
Madencilik		0.0103*	0.0141
Toplam	0.0188	0.0108	0.0467

Tablolarda da görüldüğü gibi, madencilik kesiminin 1996 yılında düşen dışalım bağımlılık katsayısı, 1998 yılında artmış ve 0.0467 olarak gerçekleşmiştir. Alıcı ve satıcı sektörler ise 1996 yılına göre değişmemiştir. Yurtdışı madencilik sektöründen yurtiçi petrol sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 54. Besin-içki-tütün kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI		1985
	Besin-içki-tütün	Petrol	Toplam
Madencilik		0.0228*	0.0239
Kimya			0.0154
Toplam	0.0244	0.0234	0.0684

SATICI	ALICI			1996
	Tarım	Besin-içki-tütün	Petrol	Toplam
Tarım		0.0289*		0.0353
Madencilik			0.0111	0.0155
Besin-içki-tütün		0.0227		0.0234
Kimya				0.0171
Toplam	0.0124	0.0631	0.0112	0.1099

SATICI	ALICI		1998
	Tarım	Besin-içki-tütün	Toplam
Tarım		0.0221*	0.0269
Madencilik			0.0177
Besin-içki-tütün		0.0154	0.0163
Kimya		0.0107	0.0222
Toplam	0.0126	0.0696	0.1177

Tablolarda da görüldüğü gibi, besin-içki-tütün sektörünün dışalıma bağımlılık katsayısı 1996 ve 1998 yıllarında artmış; 1998 yılında 0,1177 olarak gerçekleşmiştir. Daha önceki yıllarda yurtiçi alıcı sektör konumunda olan petrol sektörü, 1998 yılında bu özelliğini yitirmiştir. Satıcı sektörler ise 1996 yılına göre değişmemiştir.

1998 yılı için, yurtdışı tarım sektöründen yurtiçi besin-içki-tütün sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 55. Dokuma-giyim kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI		1985
	Dokuma-giyim	Petrol	Toplam
Madencilik		0.0187	0.0199
Besin			0.0105
Dokuma-giyim	0.0484*		0.0484
Kimya	0.0222		0.0303
Toplam	0.0922	0.0192	0.1284

SATICI	ALICI		1996
	Dokuma-giyim	Petrol	Toplam
Madencilik		0.0113	0.0177
Dokuma-giyim	0.0591*		0.0591
Kimya	0.0588		0.0681
Toplam	0.1344	0.0114	0.1754

SATICI	ALICI		1998
	Dokuma-giyim		Toplam
Dokuma-giyim	0.1075*		0.1077
Kimya	0.0413		0.0490
Toplam	0.1687		0.2022

Tablolarda da görüldüğü gibi, dokuma-giyim kesiminin dışalığa bağımlılık katsayısı 1996 ve 1998 yıllarında artmış; 1998 yılında 0.2022 olarak gerçekleşmiştir. Daha önceki yıllarda yurtiçi alıcı sektör konumunda olan petrol sektörü, 1998 yılında bu özelliğini yitirmiştir. Aynı durum, 1996 yılında satıcı konumunda bulunan madencilik sektörü için de geçerlidir.

1998 yılı için, yurtdışı dokuma-giyim sektöründen yurtiçi dokuma-giyim sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 56. Kâğıt-basım kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI		1985
	Kâğıt-basım	Petrol	Toplam
Tarım	0.0204		0.0214
Madencilik		0.0468	0.0498
Kâğıt-basım	0.0633*		0.0634
Kimya	0.0298		0.0394
Toplam	0.1215	0.0482	0.1947

SATICI	ALICI		1996
	Kâğıt-basım	Petrol	Toplam
Madencilik		0.0126	0.0181
Kâğıt-basım	0.0886*		0.0897
Kimya	0.0232		0.0313
Toplam	0.1213	0.0127	0.1600

SATICI	ALICI		1998
	Kağıt-basım		Toplam
Madencilik			0.0109
Kağıt-basım	0.0877*		0.0883
Kimya	0.0269		0.0362
Toplam	0.1313		0.1680

Tablolarda da görüldüğü gibi, kağıt-basım sektörünün dışalıma bağımlılık katsayısı 1996 düşmüş, 1998 yılında ise artarak 0,1680 olarak gerçekleşmiştir. Daha önceki yıllarda yurtiçi alıcı sektör konumunda olan petrol sektörü, 1998 yılında bu özelliğini yitirmiştir. Satıcı sektörler ise 1996 yılındakilerle aynıdır.

1998 yılı için, yurtdışı kağıt-basım sektöründen yurtiçi kağıt-basım sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 57. Kimyasal maddeler (Kimya) kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI		1985
	Kimya	Petrol	Toplam
Madencilik		0.0594	0.0701
Kimya	0.0945*		0.0983
Toplam	0.1175	0.0611	0.1933

SATICI	ALICI		1996
	Kimya	Petrol	Toplam
Madencilik		0.0160	0.0401
Kimya	0.1930*		0.1984
Toplam	0.2245	0.0162	0.2628

SATICI	ALICI		1998
	Kimya		Toplam
Madencilik	0.0169		0.0314
Kimya	0.2060*		0.2097
Toplam	0.2398		0.2754

Tablolarda da görüldüğü gibi, kimyasal maddeler sektörünün dışalığa bağımlılık katsayısı 1996 ve 1998 yıllarında artmış; 1998 yılında 0.2754 olarak gerçekleşmiştir. Daha önceki yıllarda yurtiçi alıcı sektör konumunda olan petrol sektörü, 1998 yılında bu özelliğini yitirmiştir. Satıcı sektörler ise 1996 yılındakilerle aynıdır.

1998 yılı için, yurtdışı kimya sektöründen yurtiçi kimya sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 58. Petrol ürünleri (Petrol) kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI	1985
	Petrol	Toplam
Madencilik	0.8081*	0.8085
Toplam	0.8314	0.8400

SATICI	ALICI	1996
	Petrol	Toplam
Madencilik	0.3480*	0.3490
Toplam	0.3513	0.3553

SATICI	ALICI	1998
	Petrol	Toplam
Madencilik	0.1573*	0.1580
Toplam	0.1657	0.1695

Tablolarda da görüldüğü gibi, petrol ürünleri (petrol) sektörünün dışalığa bağımlılık katsayısı 1996 yılında düşmüş, 1998 yılında da düşüş sürmüştür. 1998 yılı için dışalığa bağımlılık katsayısı 0,1695 olarak gerçekleşmiştir. Alıcı ve satıcı sektörler ise her üç yıl için de aynıdır.

Diğer iki yıl için olduğu gibi, 1998 için de yurtdışı madencilik sektöründen yurtiçi petrol sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 59. Lastik-plastik kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI			1985
	Kimya	Petrol	Lastik-plastik	Toplam
Tarım			0.0316	0.0324
Madencilik		0.0275		0.0295
Kimya	0.0106		0.0730*	0.0863
Lastik			0.0172	0.0174
Toplam	0.0131	0.0283	0.1316	0.1865

SATICI	ALICI			1996
	Kimya		Lastik-plastik	Toplam
Madencilik				0.0140
Kimya	0.0135		0.2412*	0.2571
Lastik			0.0262	0.0264
Anametal				0.0140
Toplam	0.0157		0.2836	0.3287

SATICI	ALICI			1998
	Kimya		Lastik-plastik	Toplam
Madencilik				0.0112
Kimya	0.0183		0.1436*	0.1650
Lastik-plastik			0.0273	0.0280
Toplam	0.0213		0.1954	0.2522

Tablolarda da görüldüğü gibi, lastik-plastik sektörünün dışarıya bağımlılık katsayısı 1996 yılında yükselmiş, 1998 yılında ise düşerek 0,2522 olarak gerçekleşmiştir. Alıcı konumundaki sektörler değişmezken, satıcı konumundaki anametal sektörü 1998 yılında bu özelliğini yitirmiştir.

1998 yılı için, yurtdışı kimya sektöründen yurtiçi lastik-plastik sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 60. Cam-çimento kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI		1985
	Petrol	Cam-çimento	Toplam
Madencilik	0.0951*	0.0331	0.1319
Kimya		0.0213	0.0309
Petrol		0.0121	0.0156
Cam-çimento		0.0107	0.0108
Anametal			0.0183
Toplam	0.0978	0.0909	0.2328

SATICI	ALICI		1996
	Petrol	Cam-çimento	Toplam
Madencilik	0.0164	0.0267*	0.0537
Kimya		0.0223	0.0275
Toplam	0.0166	0.0694	0.1165

SATICI	ALICI			1998
	Petrol	Cam-çimento	Elektrik-gaz-su	Toplam
Madencilik	0.0104	0.0231*	0.0106	0.0452
Kimya		0.0187		0.0251
Anametal				0.0105
Makine		0.0111		0.0135
Toplam	0.0110	0.0743	0.0123	0.1276

Tablolarda da görüldüğü gibi, cam-çimento sektörünün dışalığa bağımlılık katsayısı 1996 yılında düşmüş, 1998 yılında ise yükselerek 0,1276 olarak gerçekleşmiştir. 1996 ile kıyaslandığında, 1998 yılında alıcı konumdaki sektörler elektrik-gaz-su sektörü de eklenirken, satıcı konumdaki sektörler anametal ve makine sektörleri eklenmiştir.

1998 yılı için, yurtdışı madencilik sektöründen yurtiçi cam-çimento sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 61. Anametal kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI		1985
	Petrol	Anametal	Toplam
Madencilik	0.0350	0.0268	0.0632
Anametal		0.1502*	0.1520
Toplam	0.0360	0.1849	0.2298

SATICI	ALICI		1996
	Petrol	Anametal	Toplam
Madencilik	0.0193	0.0396	0.0695
Anametal		0.1455*	0.1480
Toplam	0.0195	0.2035	0.2483

SATICI	ALICI		1998
	Anametal	Elektrik-gaz-su	Toplam
Madencilik	0.0562	0.0117	0.0747
Kimya	0.0165		0.0209
Anametal	0.2187*		0.2219
Toplam	0.3105	0.0136	0.3489

Tablolarda da görüldüğü gibi, cam-çimento sektörünün dışalığa bağımlılık katsayısı 1996 ve 1998 yılında artmış; 1998 yılı için bu rakam yüzde 10'dan fazla bir yükseliş kaydederek ise 0,3489 olarak gerçekleşmiştir. 1996 ile kıyaslandığında, 1998 yılında alıcı konumdaki sektörlerden petrol sektörü çıkmış, elektrik-gaz-su sektörü eklenmiştir. Satıcı konumdaki sektörler ise kimya sektörünün eklendiği görünmektedir.

1998 yılı için, yurtdışı anametal sektöründen yurtiçi anametal sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 62 Metal ürünleri kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI			1985
	Petrol	Anametal	Metal ürünleri	Toplam
Madencilik	0.0136			0.0199
Anametal		0.0315	0.0945*	0.1269
Toplam	0.0140	0.0388	0.1112	0.1715

SATICI	ALICI			1996
	Petrol	Anametal	Metal ürünleri	Toplam
Madencilik	0.0107			0.0253
Kimya			0.0149	0.0220
Anametal		0.0238	0.1066*	0.1326
Makine			0.0128	0.0162
Toplam	0.0108	0.0332	0.1397	0.2101

SATICI	ALICI		1998
	Anametal	Metal ürünleri	Toplam
Madencilik			0.0187
Kimya		0.0109	0.0213
Anametal	0.0336	0.1328*	0.1679
Metal ürünleri		0.0129	0.0139
Toplam	0.0478	0.1750	0.2609

Tablolarda da görüldüğü gibi, cam-çimento sektörünün dışalığa bağımlılık katsayısı 1996 ve 1998 yılında artmış; 1998 yılı için bu rakam 0,2609 olarak gerçekleşmiştir. 1996 ile kıyaslandığında, 1998 yılında alıcı konumundaki sektörlerden petrol sektörü

çıkıştır. Satıcı sektörlerden makine sektörünün çıktığı, metal ürünleri sektörünün eklendiği görölmektedir.

1998 yılı için, yurtdışı anametal sektöründen yurtiçi metal ürünleri sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 63. Makine kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI			1985
	Petrol	Anametal	Makine	Toplam
Madencilik	0.0189			0.0142
Anametal		0.0159	0.0441*	0.0666
Makine			0.0438	0.0442
Toplam	0.0112	0.0196	0.1062	0.1541

SATICI	ALICI		1996
	Anametal	Makine	Toplam
Madencilik			0.0161
Kimya			0.0107
Anametal	0.0145	0.0544	0.0726
Makine		0.0667*	0.0681
Toplam	0.0203	0.1289	0.1798

SATICI	ALICI		1998
	Anametal	Makine	Toplam
Madencilik			0.0128
Kimya			0.0167
Anametal	0.0218	0.0609*	0.0872
Makine		0.0452	0.0470
Elektrikli makine		0.0132	0.0150
Toplam	0.0310	0.1429	0.2094

Tablolarda da görüldüğü gibi, makine sektörünün dışalıma bağımlılık katsayısı 1996 ve 1998 yılında artmış; 1998 yılı için bu rakam 0,2094 olarak gerçekleşmiştir. 1996 ile kıyaslandığında, 1998 yılında alıcı konumdaki sektörler değişmemiş; satıcı konumdaki sektörler ise elektrikli makine sektörü eklenmiştir.

1998 yılı için, yurtdışı anametal sektöründen yurtiçi makine sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 64. Elektrikli makine kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI	1985
	Elektrikli makine	Toplam
Anametal	0.0209	0.0290
Elektrikli makine	0.0289*	0.0291
Toplam	0.0550	0.0735

SATICI	ALICI		1996
	Anametal	Elektrikli makine	Toplam
Madencilik		0.0110	0.0125
Kimya			0.0172
Anametal		0.0417	0.0546
Elektrikli makine		0.1194*	0.1197
Toplam	0.0129	0.1782	0.2189

SATICI	ALICI		1998
	Anametal	Elektrikli makine	Toplam
Kimya			0.0152
Anametal	0.0145	0.0687	0.0865
Makine		0.0163	0.0182
Elektrikli makine		0.1172*	0.1175
Toplam	0.0206	0.2269	0.2758

Tablolarda da görüldüğü gibi, elektrikli makine sektörünün dışalığa bağımlılık katsayısı 1996 ve 1998 yılında artmış; 1998 yılı için bu rakam 0,2758 olarak gerçekleşmiştir.

1996 ile kıyaslandığında, 1998 yılında alıcı konumdaki sektörler değişmemiş; satıcı konumdaki sektörlerden madencilik çıkarken, makine sektörü eklenmiştir.

1998 yılı için, yurtdışı elektrikli makine sektöründen yurtiçi elektrikli makine sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 65. Ulaştırma araçları kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI	1985
	Ulaştırma araçları	Toplam
Madencilik		0.0102
Anametal	0.0626	0.0702
Elektrikli makine	0.0122	0.0134
Ulaştırma araçları	0.0755*	0.0757
Toplam	0.1625	0.1895

SATICI	ALICI			1996
	Anametal	Metal ürünleri	Ulaştırma araçları	Toplam
Madencilik				0.0152
Kimya				0.0140
Anametal		0.0112	0.0296	0.0573
Elektrikli makine			0.0130	0.0147
Ulaştırma araçları			0.0849*	0.0860
Toplam	0.0136	0.0147	0.1404	0.2024

SATICI	ALICI			1998
	Anametal	Metal ürünleri	Ulaştırma araçları	Toplam
Kimya				0.0135
Anametal	0.0150	0.0129	0.0306	0.0599
Ulaştırma araçları			0.0745*	0.0752
Toplam	0.0214	0.0170	0.1270	0.1891

Tablolarda da görüldüğü gibi, elektrikli makine sektörünün dışalma bağımlılık katsayısı 1996 yılında artmış, 1998 yılında ise azalmıştır. 1998 yılı için bu rakam 0,1891 olarak gerçekleşmiştir. 1996 ile kıyaslandığında, 1998 yılında alıcı konumundaki sektörler

değişmemiş; satıcı konumdaki sektörlerden madencilik ve elektrikli makine sektörleri çıkmıştır.

1998 yılı için, yurtdışı ulaştırma araçları sektöründen yurtiçi ulaştırma araçları sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 66. İnşaat kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI			1985
	Petrol	Anametal	İnşaat	Toplam
Madencilik	0.0353			0.0416
Anametal		0.0194	0.0454*	0.0672
Toplam	0.0363	0.0238	0.0543	0.1321

SATICI	ALICI			1996
	Petrol	Anametal	İnşaat	Toplam
Madencilik	0.0139			0.0262
Kimya				0.0163
Anametal		0.0114	0.0475*	0.0636
Makine				0.0105
Toplam	0.0140	0.0160	0.0726	0.1381

SATICI	ALICI			1998
	Cam-çimento	Anametal	İnşaat	Toplam
Madencilik				0.0233
Kimya				0.0149
Anametal		0.0212	0.0360*	0.0661
Makine			0.0157	0.0203
Toplam	0.0100	0.0301	0.0863	0.1728

Tablolarda da görüldüğü gibi, inşaat sektörünün dışalığa bağımlılık katsayısı 1996 ve 1998 yıllarında artmış, 1998 yılı için bu rakam 0,1728 olarak gerçekleşmiştir. 1996 ile kıyaslandığında, 1998 yılında alıcı konumdaki sektörlerden petrol çıkmış, cam çimento eklenmiştir. Satıcı konumdaki sektörler ise değişmemiştir.

1998 yılı için, yurtdışı anametal sektöründen yurtiçi inşaat sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Tablo 3. 67. Ticaret kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI	1985
	Petrol	Toplam
Madencilik	0.0126*	0.0131
Toplam	0.0129	0.0248

SATICI	ALICI	1998
	Ticaret	Toplam
Toplam	0.0205	0.0439

Tablolarda da görüldüğü gibi, 1985 yılına göre 1998 yılında ticaret kesiminin dışalığa bağımlılık katsayısı artmış ve 0,0439 olmuştur. 1985 yılında yurtdışı satıcı sektör olarak madencilik sektörü öne çıkarken, 1998 yılında hiçbir satıcı sektör tek başına dışalımda öne çıkmamıştır. Ancak birim nihai talep artışı durumunda tüm yurtdışı kesimlerden ticaret kesimine yönelmesi beklenen dışalım miktarı 0,0205'lik seviyesiyle kayda değerdir. 1996 yılında ise, ticaret sektörü de dahil olmak üzere hiçbir kesim ne satıcı, ne de alıcı olarak öne çıkmıştır.

Tablo 3. 68. Ulaştırma-haberleşme kesiminin yurtiçi nihai talebi bir birim değiştiğinde

SATICI	ALICI		1985
	Petrol	Ulaştırma-Haberleşme	Toplam
Madencilik	0.1075*		0.1079
Toplam	0.1106	0.0102	0.1381

SATICI	ALICI		1996
	Petrol	Ulaştırma-Haberleşme	Toplam
Madencilik	0.0478		0.0494
Petrol		0.0154	0.0157
Ulaşt-haberleşme		0.1210*	0.0129
Toplam	0.0483	0.0366	0.0994

SATICI	ALICI		1998
	Petrol	Ulaştırma-haberleşme	Toplam
Madencilik	0.0283*		0.0303
Petrol		0.0201	0.0204
Ulaştırma Araçları		0.0135	0.0141
Ulaşt-haberleşme		0.0187	0.0204
Toplam	0.0298	0.0611	0.1044

Tablolarda da görüldüğü gibi, ulaştırma-haberleşme sektörünün dışalıma bağımlılık katsayısı 1996 düşerken, 1998 yılında artmış ve 0,1044 olarak gerçekleşmiştir. 1996 ile kıyaslandığında, 1998 yılında alıcı konumdaki sektörler değişmemiş; satıcı sektörler ulaştırma araçları sektörü eklenmiştir.

1998 yılı için, yurtdışı anametal sektöründen yurtiçi inşaat sektörüne yönelen dışalım öne çıkmaktadır.

Söz konusu 17 sektör için verilen tablolara toplu biçimde incelendiğinde, 1996-98 döneminde **14** sektörün (tarım, besin-içki-tütün, madencilik, dokuma-giyim, kağıt-basım, kimya, cam-çimento, ana metal, metal ürünleri, makine, elektrikli makine, inşaat, ticaret ve ulaştırma haberleşme) dışalığa bağımlılık katsayıları artarken; **3** sektörün (petrol, lastik-plastik ve ulaştırma araçları) dışalığa bağımlılık katsayıları aynı dönemde düşmüştür.

Söz konusu 17 sektör arasında **9** sektörün (tarım, besin-içki-tütün, dokuma-giyim, kimya, ana metal, metal ürünleri, makine, elektrikli makine ve inşaat) dışalığa bağımlılık katsayıları hem 1985-96, hem de 1996-98 döneminde yükselirken; petrol sektörünün dışalığa bağımlılık katsayısı her iki dönemde de düşmüştür.

1998 yılı tabloları incelendiğinde, **7** sektörde (tarım, dokuma-giyim, kağıt-basım, kimya, ana metal, elektrikli makine, ulaştırma araçları), birim nihai talep artışı sonucunda en belirgin dışalımın, yurtdışı aynı sektörden yurtiçi aynı sektöre yöneldiği görülmektedir. Diğer 10 sektörden 8'inde (madencilik, besin-içki-tütün, petrol, lastik-plastik, cam-çimento, metal ürünleri, makine, inşaat, ulaştırma-haberleşme), birim nihai talep artışı sonucunda en belirgin dışalımı gerçekleştiren yurtiçi sektör, yine aynı sektör olmuştur.

17 sektöre ilişkin tablolar incelendiğinde, belirgin derecede dışalım gerçekleştirilen yurtdışı kaynak sektörler arasında, her üç yılda da, en sık olarak sırasıyla kimya, madencilik ve anametal sektörleri görülmektedir.

Öte yandan, alıcı konumdaki sektörler incelendiğinde, 1985 ve 1996 tablolarında sırasıyla 15 ve 13 tabloda alıcı sektör olarak yer alan petrol sektörü; 1998 yılında yalnızca 4 tabloda alıcı olarak yer almıştır. Özellikle yurtdışı madencilik-yurtiçi petrol kesiminin ilişkisine dikkat edildiğinde, birim nihai talep artışına denk düşen dışalım miktarının 1985'ten 1996'ya düştüğü; 1998 yılında ise birçok kesim için yurtiçi petrol sektörünün alıcı kesim olmaktan çıktığı çarpıcı biçimde görülmektedir. Ayrıca, anametal kesimine ait 1998 tablosunda, elektrik-gaz-su alıcı sektörü diğer iki yıldan farklı olarak petrol sektörünün yerine geçerken; cam-çimento sektörüne ait 1998 tablosunda, diğer iki yıldan farklı olarak elektrik-gaz-su alıcı sektörünün eklenmiş olması dikkat çekicidir.

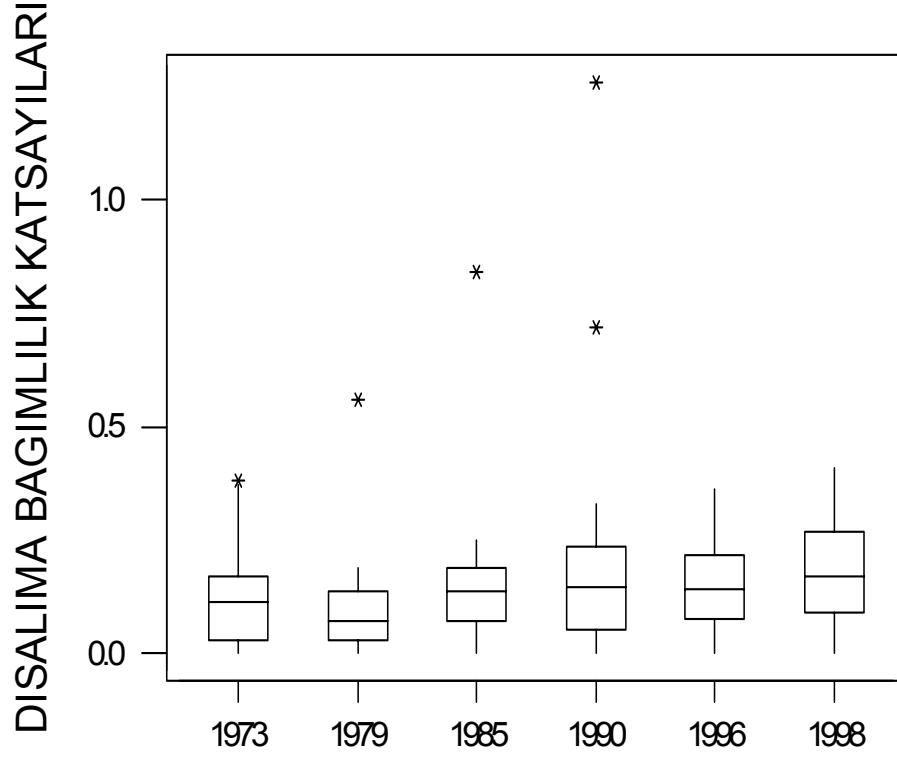
1985 yılında 3 tabloda alıcı sektör olarak bulunan anametal sektörünün ise, 1996 yılında 6, 1998 yılında ise 5 tabloda alıcı olarak yer aldığı görülmektedir.

İnşaat ve makine sektörünün giderek daha çeşitli kesimlerden girdi dışalımı uyarması dikkat çeken bir başka nokta olarak öne çıkmaktadır.

Bunların aksine, lastik plastik, ana metal ve kimya gibi dışalıma bağımlılığı yüksek kesimlerde sadelik korunmakta; yalnızca bir ya da iki sabit yurtdışı kesime bağımlılık sürmektedir.

Aşağıda yer alan Şekil 3.1’de, ekonomide yer alan 24 sektörün, ilgili yıllar için dışalıma bağımlılık katsayıları kullanılarak oluşturulmuştur¹⁷. Şekildeki kutu çizimleri incelendiğinde 1985-98 döneminde dışalıma bağımlılığın gözle görülür biçimde arttığı fark edilmektedir. Nitekim, Körfez Savaşı ve petrol fiyatlarındaki artış yüzünden temsil yeteneği düşük olan 1990 yılı dışarıda bırakıldığında, 1985-98 dönemine ait kutuların, gerek medyan değerlerinin, gerekse birinci ve üçüncü dörde bölen değerlerinin net biçimde arttığı görülmektedir.

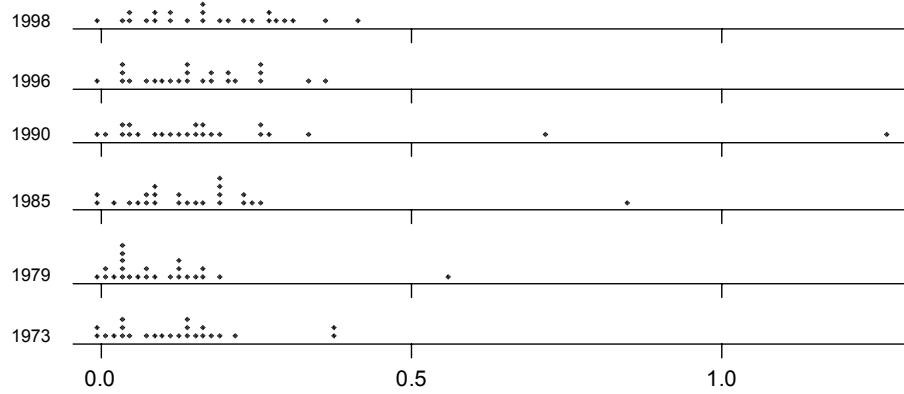
¹⁷ 1973, 1979, 1985, 1996 ve 1998 yılları için 24 sektör düzeyinde dışalıma bağımlılık katsayıları, Ek A5’te sunulmuştur.

Şekil 3. 1. Dışalima bağımlılık kutu çizimi

Diğer yandan, her bir noktanın ilgili yıllar için ekonominin 24 sektöründen birini temsil ettiği aşağıdaki yatay dağılım şekli, dışalima bağımlılık artışını bir başka boyutuyla göstermektedir:

DISALIMA BAGIMLILIK KATSAYILARI

Şekil 3. 2. Dışalıma bağımlılık katsayıları: yatay dağılım

Şekilde 3.2’de görüldüğü gibi, 1990 ve kriz yılı olan 1979 hariç tutulduğunda, 1973’ten 1998 doğru sektörler, düşük bağımlılık seviyelerinde yan yana bulunma durumunu terk ederek, yüksek bağımlılık seviyelerine doğru birbirlerinden uzaklaşmaktadırlar.

24 sektörün 1973, 1979, 1985, 1990, 1996 ve 1998 yıllarına ait dışalıma bağımlılık katsayıları, Kruskal-Wallis testine tabi tutulurlarsa, “Tüm yıllara ait medyan dışalıma bağımlılık katsayı değerlerinin eşit olduğu” sıfır önsavı, yüzde 2,8’den büyük anlamlılık düzeylerinde reddedilmektedir. Ek C’de detayları bulunabilecek olan test sonucu, yukarıda yer alan kutu ve yatay dağılım çizimleri ile birlikte değerlendirildiğinde, dışalıma bağımlılık katsayılarındaki artışa kanıt sunmaktadır. 1998 yılına ilişkin “z değeri”nin yüksekliği, 1998 yılına ait değerlerin genel ortalamadan farklılaşması yönüne işaret eden güçlü bir veri olarak öne çıkmaktadır.

Söz konusu altı yıla ilişkin veriler, veri setlerinin normal dağılım özelliğine sahip olduğu varsayımıyla, ikişerli gruplar halinde Pearson korelasyon testine tabi tutulduklarında ise, Pearson korelasyon değerlerinin en düşük 0,488 olduğu; birçok karşılaştırmada ise yüzde 80’ler düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu değerlere ilişkin anlamlılık düzeylerinin de iki grupta yüzde 2’den, diğer gruplarda ise yüzde 1’den düşük olduğu

görülmektedir. Dolayısıyla, “ikili gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir korelasyon olmadığı” biçimindeki sıfır önsavı, iki grup için yüzde 2; diğerleri için ise yüzde 1 anlamlılık düzeylerinde reddedilmektedir. Ek D’de detayları bulunabilecek test, sektör sıralamalarının çok büyük bir değişimin olmadığı biçiminde yorumlanabilir. Nitekim, x ve y eksenlerinde belirlenen iki yıla ait değerlerin yer aldığı bir analitik düzlemdeki noktaların korelasyonu ne kadar yüksek çıkarsa, noktaların diğer noktalara göre olan sıra konumu da o kadar değişmemiş olacaktır. Elde edilen korelasyon değerleri, yıllar içinde sektör sıralamalarının birbirine görelilik olarak yakın olduğuna işaret etmektedir.

Veri setlerinin normal dağılım özelliğine sahip oldukları varsayımını gerektirmeyen ve sektör sıra değerlerini temel alan Spearman korelasyon testini uyguladığımızda ise, Spearman korelasyon değerlerinin tüm hücreler için 0,700 ve daha yüksek değerlere sahip oldukları; bu sonuçlara ilişkin anlamlılık düzeylerinin ise yüzde 1’den düşük oldukları gözlenmektedir. Ek E’de detayları bulunabilecek test de, “ikili grupların sıra değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir korelasyon olmadığı” biçimindeki sıfır önsavını reddederken; yüksek sayılabilecek korelasyon değerleri ile sektör sıralamalarının görece değişmediğine işaret etmektedir.

Pearson ve Spearman korelasyon testlerinden elde edilen sonuç, kutu çizimi ve Kruskal-Wallis testinin sonuçları ile birleştirildiğinde, sektörlerin sırasında belirgin bir değişiklik olmaksızın dışarıya bağımlılık katsayılarının yukarı doğru kayma gerçekleştirdikleri söylenebilir.

4. SONUÇ

Sanayileşme sürecine geç girmiş ülkelerde biri olan Türkiye, 1946 yılından bu yana dış dünyayla bütünleşme çabası içindedir.

O tarihten günümüze kadar üç ana gelişme modeli deneyen Türkiye, bu gelişim süreçlerinin ilk ikisine karşılık gelen “tarım ürünleri dışsatımcılığı” ve “ithal ikamesi” modellerinden, daha yüksek dışalım bağımlılığıyla çıkmıştır. Söz konusu iki dönemde yaşanan bağımlılık artışında, azgelişmişlik süreci ile ilgili yapısal kimi kısıtların yanı sıra, ekonomik karar alıcıların tercihleri de belirleyici olmuştur.

Bilindiği gibi, Türkiye ekonomi yönetimi tarafından 1980 yılında alınan bir dizi kararın ardından, takip eden dönemde ithal ikameci merkezi politika terkedilmiş; bunun yerine dışsatımı merkeze koyan ve uluslararası mal ve para piyasalarıyla bütünleşmeyi hedefleyen bir model tercih edilmiştir. Türkiye, başta ücret baskılaması ve kamu sübvansiyonları olmak üzere özel sermayeye sunulan tüm elverişli koşullara rağmen, bu kesimin sabit sermaye oluşumu yönünde adım atmaması başta olmak üzere bir dizi neden yüzünden, uluslararası rekabette kalıcı bir avantaj sağlayamamış; 1980’li yılları giderek yükselen dış ticaret ve bütçe açıklarıyla kapatmıştır.

Kamu kesiminin açıklarını kapatmak için özellikle iç borçlanmaya ağırlık verdiği 1990’lı yıllar ise, yüksek faiz oranları ve aşırı değerli TL olgularının bir arada gözlendiği bir döneme tekabül etmektedir. Dışsatım avantajını düşüren ve aragirdi dışalımını özendirerek üretimin yurtiçi geriye bağlantılarını baltalayan bu ortam, arbitraj geliri peşindeki uluslararası sermaye hareketlerinin denetimsiz hareketleriyle uç noktalara varmıştır. Böylesi bir ekonomi ortamında, üretimin dışalığa bağımlılığının artması beklenir.

Bu çalışma, 1980’le başlayan ve halen yürürlükte olan birikim modeli çerçevesinde üretim sürecinin dışalığa bağımlılığını incelemeye çalışmıştır.

Çalışma kapsamında, Vasiliy Leontief tarafından geliştirilen girdi-çıktı tabloları temel analiz aracı olmuş; nihai talep değişimlerinin uyardığı dışalım gereksinmesini bir dışa bağımlılık ölçütü olarak kabul eden G matrisleri yöntemi esas alınmıştır.

Bu yöntemle hesaplanan 1998 yılına ait dışalığa bağımlılık katsayıları, daha önceki dönemlere ait katsayılarla karşılaştırılmıştır. Çalışmanın ulaştığı temel nokta, Türkiye ekonomisinin 1985'ten 1998'e kadar geçirdiği dönem içinde üretimde dışalığa bağımlılığının arttığı yönündedir. Dışalım ters matrisinden yola çıkarak hesaplanan ve aragirdi dışalımına bağımlılığın ölçütü olan sektörel katsayılar, söz konusu dönem içinde genel bir yükseliş kaydetmişlerdir.

Ayrıca, Şenesen ve Günlük-Şenesen (2003)'te hazırlanan 1985 ve 1996 yıllarına ait G matrisleri, çalışma kapsamında hazırlanan 1998 yılına ait G matrisleriyle karşılaştırılmış; sektörlerin dışalığa bağımlılık yapılarındaki değişim incelenmiştir. Buna göre, sektörlerin önemli bir kısmı için, birim nihai talep artışı sonucunda en belirgin dışalımın, yurtdışı aynı sektörden yurtiçi aynı sektöre yöneldiği görülmektedir. Her üç yıl için, seçilen 17 sektöre ait G matrisleri incelendiğinde, 9 sektörün (tarım, besin-içki-tütün, dokuma-giyim, kimya, ana metal, metal ürünleri, makine, elektrikli makine ve inşaat) dışalığa bağımlılık katsayılarının hem 1985-96, hem de 1996-98 döneminde yükseldiği görülmektedir. Diğer bir deyişle, bu sektörlerin dışalığa bağımlılığı 1985-98 döneminde sürekli bir artış göstermiştir. Petrol sektörünün dışalığa bağımlılığı ise, gerek 1985-96 döneminde, gerekse de 1996-98 döneminde düşme göstermiştir. İncelemeye tabi tutulan sektörlerle ait G matrislerinde, yurtdışı kaynak sektör kategorisinde en sık görülen sektörler kimya, madencilik ve anametal sektörleridir.

Çalışmada ayrıca, 97 kesim ayrıntısında G matrisleri oluşturularak, nihai talep artışlarının yurtiçi hedef ve yurtdışı kaynak sektörlerini daha ayrıntılı görmeyi sağlayan bir araç sunulmaya çalışılmıştır. 1998 yılına ilişkin 97 sektör düzeyinde hazırlanmış tablolar incelendiğinde, incelemeye konu olan 50 sektörden **18** tanesinde, birim nihai talep artışı sonucunda en belirgin dışalımın, yurtdışı aynı sektörden yurtiçi aynı sektöre yöneldiği görülmektedir. Ayrıca, tablolarda en sık görülen ilk iki yurtdışı kaynak sektörü “Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı” ve “Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı” sektörleri oluşturmaktadır.

97 kesim ayrıntısındaki bu matrisler, fiyat endekslerinin daha ayrıntılı yayınlanır hale gelmesiyle, bağımlılığın kaynakları daha ayrıntılı biçimde izlenmesine ve ayrıntılı karşılaştırmalara gidilmesine aracı olacaklardır.

Yoğun bir çalışma ile merkezi biçimde hazırlanan girdi-çıktı tablolarının ancak 1998 yılına kadar mevcut olması, çalışmayı 1998 yılı ile sınırlamıştır. Ancak 1990'lı yıllara ilişkin kimi gelişme ve göstergelerin bugün de benzer biçimde ağırlıklarını hissettiriyor olmaları, çalışma aracılığı ile bugüne ilişkin kimi çıkarımlarda bulunmayı mümkün kılmaktadır. Şüphesiz, yeni tabloların yayınlanması ve araştırmalarla birlikte çıkarımların doğruluğu da test edilmiş olacaktır.

KAYNAKLAR

- Alam, M. S.**, 1994. Colonialism, deconolonisation and growth rates: theory and empirical evidence, *Cambridge Journal of Economics*, **18**, 235-257.
- Altug, S.**, 2006. Türkiye'de Büyüme, Yapısal Dönüşüm ve Dış Ekonomik Gelişmeler, *Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları*, **1**, 3-11.
- Ansal, H.**, 1999. Lokomotif Sektörlerden Otomotiv, *Bilanço '98 75 Yılda Çarklardan Çiplere* içinde, s. 199-208, Ed. Baydar, O., Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul
- Amsden, A.**, 1997. Bringing production back in-understanding the government's economic role in late industrialization, *World Development*, Vol. 25, No. 4, 469-480.
- Barlow, R. and Şenses, F.**, 1995. The Turkish export boom: Just reward or just lucky?, *Journal of Development Economics*, **48**, 111-113.
- Boratav, K., Türel O. and Yeldan E.**, 1996. Dilemmas of Structural Adjustment and Environmental Policies Under Instability: Post-1980s Turkey, *World Development*, Vol. **24**, No.22, 373-393.
- Boratav, K.**, 1998. *Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Boratav, K.**, 2004. Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Rekabet Gücü Göstergeleri, *İlhan Tekeli İçin Armağan Yazılar* içinde, s. 315-405, Ed. İlkin, S., Silier, O. & Güvenç, M., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Bulutay, T.**, 1981. Türkiye'nin 1950-1980 Dönemindeki İktisadi Büyümesi Üzerine Düşünceler, *ODTÜ Gelişme Dergisi, Türkiye'de Planlı Gelişmenin Yirmi Yılı, 1960-1980*, 493.
- Chenery, H. B.**, 1980, Interactions Between Industrialization and Exports, *The American Economic Review*, Vol. 70, No. 2, Papers and Proceedings of the Ninety- Annual Meeting of the American Economic Association, 281-287.
- Cypher, J. M. and Dietz, J.L.**, 2004. *The Process of Economic Development*, Routledge, New York.

- Cizre, Ü. and Yeldan E.**, 2005, The Turkish encounter with neo-liberalism: economics and politics in the 2000/2001 crises, *Review of International Political Economy*, 12:3, 387 – 408.
- Easterly, W.**, 2005. What did structural adjustment adjust? The association of policies and growth with repeated IMF and World Bank adjustment loans, *Journal of Development Economics*, 76, 1-22.
- Evans, P.**, 1995. *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*, Princeton University Press, New Jersey.
- Günçavdı, Ö. and Küçükçiftçi, S.**, 2002. Financial reforms and the decomposition of economic growth: an investigation of the changing role of the financial sector in Turkey, VI. International METU Conference in Economics, September, Ankara.
- Günçavdı, Ö. ve Küçükçiftçi, S.**, 2006. Türk Ekonomisinde Büyümenin Kaynakları ve İstihdam Etkileri, *Ekonomik Büyümenin Dinamikleri ve İstihdam: Kaynaklar ve Etkiler* içinde, s. 195-231, Ed. Neyaptı, B. İmaj Yayınevi, Ankara.
- Günlük-Şenesen, G. and Şenesen, Ü.**, 2001. Reconsidering import dependency in Turkey: the breakdown of sectoral demand with respect to suppliers, *Economic System Research*, 13, 4, pp. 417-428.
- Hirschman, A. O.**, 1968. The Political Economy of Import-Substituting Industrialization in Latin America, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 82, No. 1., pp. 1-32.
- Kazgan, G.**, 2002. *Tanzimattan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi: Birinci Küreselleşmeden İkinci Küreselleşmeye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Keyder, Ç.**, 1995. Türkiye’de Devlet ve Sınıflar, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Köymen, O.**, 1999. Cumhuriyet Döneminde Kırsal Yapı ve Tarım Politikaları, *Bilanço ’98 75 yılda Köylerden Şehirlere* içinde, s. 1-30, Ed. Köymen, O., Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Küçükçiftçi S.**, 1989. Endüstriler arası ilişkilerde fiyat değişimleri, 1968-1979, TMMOB Sanayi Kongresi Bildirileri I, 4-9 Aralık 1989, s. 398-407.

- Öniş, Z.**, 2003. Domestic Politics versus Global Dynamics: Towards a Political Economy of the 2000 and 2001 Financial Crises in Turkey, *The Turkish Economy in Crisis* içinde, ss. 1-30, Eds. Öniş Z. & Rubin, B., Frank Cass, London.
- Pamuk, Ş.**, 1984. İthal İkamesi Döviz Darboğazları ve Türkiye, 1947-1979, *Krizin Gelişimi ve Türkiye'nin Alternatif Sorunu* içinde, ss. 36-68, Ed. Boratav, K., Keyder, Ç. & Pamuk, Ş., Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Pamuk, Ş.**, 1987. 24 Ocak Sonrasında İktisat Politikaları, Sınıflar ve Gelir Dağılımı, *Kriz, Gelir Dağılımı ve Türkiye'nin Alternatif Sorunu* içinde, s. 158-178, Ed. Boratav, K., Keyder, Ç. & Pamuk, Ş., Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Sönmez, A.**, 2004. Türkiye'de Sermaye Birikimi Süreci ve Sanayileşmeye Etkisi, *İlhan Tekeli İçin Armağan Yazılar* içinde, s. 331-349, Ed. İlkin, S., Silier, O. & Güvenç, M., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Şenesen, Ü. ve Günlük-Şenesen, G.**, 2003. Üretimde Dışalma Bağımlılık: 1970'lerden 2000'lere Ne Değişti?, *İktisat Üzerine yazılar II: İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar (Oktar Türel'e Armağan)* içinde, s. 533-555, Derl. Köse, A. H., Şenses, F. and Yeldan, E., İletişim Yayınları, İstanbul.
- Türel, O.**, 1984. Ekonomik İstikrar Politikalarına Genel Bir Bakış, *Türkiye'de ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım* içinde, s. 188-228, Yurt Yayınları, İstanbul.
- Türel, O.**, 2004. Türkiye'de Merkezi İktisadi Planlama Üzerine Bir Deneme, *İlhan Tekeli İçin Armağan Yazılar* içinde, s. 315-405, Ed. İlkin, S., Silier, O. & Güvenç, M., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tüzün, G.**, 1999. 1950-1960 Döneminde Sanayileşme, *Bilanço '98 75 Yılda Çarklardan Çiplere* içinde, s. 147-168, Ed. Baydar, O., Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Yalman, G.**, 1984. Gelişme Stratejileri ve Stabilizasyon Politikaları: Bazı Latin Amerika Ülkelerinin Deneyimleri Üzerine Gözlemler, *Türkiye'de ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım* içinde, s. 83-164, Yurt Yayınları, İstanbul.
- Yeldan, E.**, 2003. *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yentürk N. ve Çimenoglu A.**, 2005. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Gelişimi ve Türkiye Ekonomisinin Krizleri Üzerindeki Etkisinin Modellemesi, *Körlerin Yürüyüşü, Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler* içinde, s. 99-129, Yentürk N., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kula, M., 2007. TUIK. Kişisel görüşme.

Epstein, G. and Yeldan E., 2006. Developing Policy Alternatives to Inflation Targeting, The New Façade of Neoliberal Conditionality: An Introduction,
http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/EpYeDec06.pdf

EKLER

EK A1

64 TEMEL SEKTÖRE AİT İSİM VE NUMARALAR

Sektör No.	Sektör Adı	Sektör No.	Sektör Adı
1	Tarım	33	Diğer petrol ve kömür ürünleri
2	Hayvancılık	34	Kauçuk ve kauçuk ürünleri
3	Ormancılık	35	Plastik ürünleri
4	Balıkçılık	36	Cam ve camdan mamül eşya sanayi
5	Kömür madenciliği	37	Çimento sanayi
6	Ham petrol çıkarımı ve tabii gaz üretimi	38	Diğer taş ve toprağa dayalı sanayi
7	Demir cevheri çıkarımı	39	Demir, çelik ana sanayi
8	Demir cevheri dışındaki diğer metalik cevher çıkarımı	40	Diğer metal ana sanayi
9	Metalik olmayan madenler çıkarımı	41	Metal eşya sanayi
10	Taş ocaklığı	42	Elektriksiz makineler(onarım dahil)
11	Mezbaha ürünleri	43	Tarımsal makine ve teçhizat (onarım dahil)
12	Sebze ve meyve işleme sanayi	44	Elektrikli makineler
13	Bitkisel ve hayvansal yağlar imali	45	Deniz ulaşım araçları (onarım dahil)
14	Öğütülmüş tahıl ürünleri imali	46	Demiryolları ulaşım araçları (onarım dahil)
15	Şeker üretimi	47	Motorlu kara ulaşım araçları (onarım dahil)
16	Diğer besin maddeleri	48	Diğer taşıma araçları (onarım dahil)
17	Alkollü içkiler	49	Diğer imalat sanayi
18	Alkolsüz içkiler	50	Elektrik
19	Tütün sanayi	51	Gaz ve su
20	Çırcırlama	52	Bina inşaatı
21	Dokuma sanayi	53	Bina dışı inşaat
22	Elbise, giyim esyası ve dokumadan hazır eşya	54	Toptan ve perakende ticaret
23	Deri ve kürk ürünleri	55	Otelcilik, lokantacılık, kahvecilik, vs.
24	Ayakkabı sanayi	56	Demiryolu taşıması
25	Ağaç ve mantar ürünleri (mobilya hariç)	57	Karayolu taşıması
26	Ağaç mobilya ve mefruşat sanayi	58	Denizyolu taşıması
27	Kağıt ve kağıt ürünleri	59	Havayolu taşıması
28	Basım, yayım ve çiltçilik	60	Haberleşme
29	Kimyasal gübreler imali	61	Bankacılık, sigortacılık ve kooperatifçilik
30	İlaç sanayi	62	Kişisel ve mesleki hizmetler
31	Diğer kimyasal maddeler imali	63	Kamu hizmetleri
32	Petrol arıtımı	64	Konut sahipliği

Kaynak: TÜİK

EK A2**97 TEMEL SEKTÖRE AİT İSİM VE NUMARALAR**

Sektör No.	Sektör Adı
1	Tahıl ve b.y.s. diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi
2	Sebze, bahçe ve kültür bitkileri ile fidanlık ürünlerinin yetiştirilmesi
3	Meyve, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkilerinin yetiştirilmesi
4	Hayvancılık
5	Tarım ve hayvancılıkla ilgili hizmetler (veterinerlik hariç)
6	Ormancılık, tomrukçuluk ve ilgili hizmet faaliyetleri
7	Balıkçılık
8	Maden kömürü ve linyit çıkarımı
9	Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı
10	Demir cevheri ve diğer metal cevherleri çıkarımı
11	Kum, kil ve taşocakçılığı
12	B.y.s. madencilik ve taşocakçılığı
13	Mezbahacılık; etin işlenmesi ve saklanması
14	Balık ve balık ürünlerinin işlenmesi ve saklanması
15	Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması
16	Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar
17	Süt ürünleri imalatı
18	Öğütülmüş tahıl ve nişasta ürünleri imalatı
19	Hazır hayvan yemleri imalatı
20	Fırın ürünleri imalatı
21	Şeker imalatı
22	Kakao, çikolata, şekerleme, makarna ve b.y.s. ürünlerin imalatı
23	Alkollü içeceklerin üretimi
24	Alkolsüz içecek imalatı, maden ve memba suları üretimi
25	Tütün ürünleri imalatı
26	Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprelenmesi
27	Diğer tekstil ürünleri imalatı
28	Trikotaj (örme) ürünleri imalatı
29	Kürk hariç, giyim eşyası imalatı
30	Kürk'ün işlenmesi ve boyanması; kürk mamülleri imalatı
31	Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı
32	Ayakkabı imalatı
33	Kereste ve parke sanayii
34	Ağaç ve mantar ürünleri sanayii
35	Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı
36	Yayım
37	Basım ve hizmet faaliyetleri, plak, kaset vb. çoğaltılması
38	Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı
39	Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı
40	Kimyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı

Sektör No.	Sektör Adı
41	Zırai-kimyasal ürünler ile boya vernik vb. maddelerin imalatı
42	Eczacılıkta ve tıpta kullanılan ürünlerin imalatı
43	Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim.ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı
44	Kauçuk ürünleri imalatı
45	Plastik ürünleri imalatı
46	Cam ve cam ürünleri imalatı
47	Seramik ürünleri imalatı
48	Çimento, kireç ve alçı imalatı; bunlarla sert.maddelerin imalatı
49	Taşın işlenmesi ve b.y.s. metalik olmayan ürünlerin imalatı
50	Demir-çelik ana sanayii
51	Demir-çelik dışındaki ana metal sanayii
52	Döküm sanayii
53	Metal yapı malzemeleri, tank, sarnıç ve buhar kazanı imalatı
54	Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti
55	Genel amaçlı makine imalatı
56	Özel amaçlı makinelerin imalatı
57	B.y.s. ev aletleri imalatı
58	Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı
59	B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı
60	Radio, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı
61	Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ve saat imalatı
62	Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı
63	Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı
64	Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatı
65	Hava ve uzay taşıtları imalatı
66	B.y.s. ulaşım araçları imalatı
67	Mobilya imalatı
68	B.y.s. diğer imalatlar
69	Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı
70	Gaz üretimi ve dağıtımı
71	Suyun toplanması, arıtılması ve dağıtılması
72	İnşaat
73	Motorlu taşıtların satışı, bakımı ve onarımı; yakıtının perakende satışı
74	Toptan ticaret ve tic. komisyonculuğu (motorlu taşıtlar hariç)
75	Perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri (motorlu taşıtlar hariç)
76	Oteller, moteller, pansiyonlar, kamp. ve diğer konaklama yerleri
77	Lokanta, kahvehane, bar ve yeme içme yerleri
78	Demiryolu taşımacılığı
79	Karayolu taşımacılığı ve boru hattıyla taşımacılık
80	Denizyolu taşımacılığı
81	Havayolu taşımacılığı

Sektör No.	Sektör Adı
82	Destekleyici ve yardımcı ulaştırma faal.; seyahat acentelerinin faaliyetleri
83	Posta ve telekomünikasyon
84	Mali aracı kuruluşlar ve bunlara yardımcı faaliyetler
85	Sigorta ve emeklilik fonları ile ilgili faaliyetler
86	Gayri menkul faaliyetleri
87	Operatörsüz makine ve teç. ile kişisel eşya ve ev eşyalarının kiralanması
88	Bilgisayar ve ilgili faaliyetler
89	Araştırma ve geliştirme hizmetleri
90	Diğer iş faaliyetleri
91	Eğitim hizmetleri
92	Sağlık işleri ve sosyal hizmetler
93	İş, işveren ve meslek kuruluşlarının faaliyetleri
94	Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler
95	Diğer hizmet faaliyetleri
96	Kamu hizmetleri
97	Konut sahipliği

Kaynak: TÜİK

EK A3**TOPLULAŞTIRMA ANAHTARI VE TOPLULAŞTIRMA SONRASINDA
OLUŞAN 24 SEKTÖR**

Sektör no.	Sektör Adı	Toplulaştırma Anahtarı	
		1973-1985 (64 sektörlü yapı için)	1996-1998 (97 sektörlü yapı için)
1	Tarım	1-4	1-7
2	Madencilik	5-10	8-12
3	Besin-içki-tütün	11-19	13-25
4	Dokuma-giyim	20-24	26-32
5	Ağaç-mobilya	25-26	33-34, 67
6	Kağıt-basım	27-28	35-37
7	Kimyasal maddeler	29-31	39-43
8	Petrol ürünleri	32-33	38
9	Lastik-plastik	34-35	44-45
10	Cam-çimento	36-38	46-49
11	Anametal	39-40	50-52
12	Metal ürünleri	41	53-54
13	Makine	42-43	55-58
14	Elektrikli makine	44	59-60
15	Ulaştırma araçları	45-48	62-66
16	Diğer imalat	49	61, 68
17	Elektrik-gaz-su	50-51	69-71
18	İnşaat	52-53	72
19	Ticaret	54-55	73-77
20	Ulaştırma-haberleşme	56-60	78-83
21	Bankacılık-sigortacılık	61	84-85
22	Kişisel hizmetler	62	86-95
23	Kamu hizmetleri	63	96
24	Konut sahipliği	64	97

Kaynak: Şenesen ve Günlük-Şenesen (2003)

EK A4**1998 YILI TABLOLARINDAN SEÇİLEN 50 SEKTÖRÜN DIŞALIMA BAĞIMLILIK KATSAYILARI**

Sektör No.	Sektör Adı	Dışalima Bağımlılık Katsayısı
1	Tahıl ve b.y.s. diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi	0.11
4	Hayvancılık	0.07
16	Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar	0.21
17	Süt ürünleri imalatı	0.14
20	Fırın ürünleri imalatı	0.14
25	Tütün ürünleri imalatı	0.17
26	Tekstil iplikçiliği, dokumacılığı ve aprelenmesi	0.20
27	Diğer tekstil ürünleri imalatı	0.25
28	Trikotaj (örme) ürünleri imalatı	0.22
29	Kürk hariç, giyim eşyası imalatı	0.22
30	Kürk'ün işlenmesi ve boyanması; kürk mamülleri imalatı	0.29
31	Derinin tabaklanması, bavul el çantası vb. imalatı	0.26
32	Ayakkabı imalatı	0.25
37	Basım ve hizmet faaliyetleri, plak, kaset vb. çoğaltılması	0.23
38	Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	0.24
39	Ana kimyasal maddeler, sentetik kauçuk ve plastik hammadde imalatı	0.39
40	Kimyasal gübre ve azotlu bileşiklerin imalatı	0.41
41	Zırai-kimyasal ürünler ile boya vernik vb. maddelerin imalatı	0.35
42	Eczacılıkta ve tıpta kullanılan ürünlerin imalatı	0.20
43	Temizlik, kozmetik, b.y.s. kim.ürünler ve suni ve sentetik elyaf imalatı	0.29
45	Plastik ürünleri imalatı	0.36
50	Demir-çelik ana sanayii	0.36
51	Demir-çelik dışındaki ana metal sanayii	0.37
52	Döküm sanayii	0.24
53	Metal yapı malzemeleri, tank, sarnıç ve buhar kazanı imalatı	0.29
54	Diğer metal eşyaların imalatı, metal işleri ile ilgili hizmet faaliyeti	0.24
55	Genel amaçlı makine imalatı	0.27
56	Özel amaçlı makinelerin imalatı	0.24

57	B.y.s. ev aletleri imalatı	0.21
58	Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı	0.22
59	B.y.s. elektrikli makine ve cihazların imalatı	0.30
60	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı	0.29
61	Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ve saat imalatı	0.29
62	Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı	0.24
63	Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı	0.22
64	Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatı	0.19
65	Hava ve uzay taşıtları imalatı	0.12
67	Mobilya imalatı	0.20
68	B.y.s. diğer imalatlar	0.38
69	Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı	0.15
70	Gaz üretimi ve dağıtımı	0.53
72	İnşaat	0.15
74	Toptan ticaret ve tic. komisyonculuğu (motorlu taşıtlar hariç)	0.04
75	Perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri (motorlu taşıtlar hariç)	0.03
77	Lokanta, kahvehane, bar ve yeme içme yerleri	0.08
79	Karayolu taşımacılığı ve boru hattıyla taşımacılık	0.10
80	Denizyolu taşımacılığı	0.20
81	Havayolu taşımacılığı	0.18
84	Mali aracı kuruluşlar ve bunlara yardımcı faaliyetler	0.07
94	Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler	0.22

EK A5

**24 TEMEL SEKTÖRÜN 1973, 1979, 1985, 1996 VE 1998 YILLARINDAKİ
DIŞALIMA BAĞIMLILIK KATSAYILARI (1996 YILINA UYARLANMIŞ)**

<i>Sektörler</i>	<i>1973</i>	<i>1979</i>	<i>1985</i>	<i>1990</i>	<i>1996</i>	<i>1998</i>
Tarım	0.03	0.03	0.05	0.04	0.07	0.07
Maden	0.10	0.05	0.08	0.05	0.05	0.05
Besin	0.03	0.04	0.07	0.10	0.11	0.12
Dokuma, giyim	0.07	0.04	0.13	0.11	0.18	0.21
Ağaç, mobilya	0.05	0.03	0.08	0.06	0.14	0.17
Kâğıt, basım	0.15	0.13	0.19	0.25	0.16	0.19
Kimya	0.19	0.19	0.19	0.27	0.26	0.31
Petrol	0.38	0.56	0.84	0.72	0.36	0.27
Lastik, plastik	0.22	0.11	0.19	0.26	0.33	0.28
Cam, çimento	0.14	0.16	0.23	0.19	0.12	0.14
Ana metal	0.17	0.15	0.23	0.33	0.25	0.36
Metal ürünleri	0.14	0.07	0.17	0.15	0.21	0.27
Makine	0.16	0.12	0.15	0.17	0.18	0.23
Elektrikli makine	0.14	0.07	0.07	0.18	0.22	0.30
Ulaştırma araçları	0.18	0.13	0.19	0.15	0.20	0.24
Diğer imalat	0.37	0.16	0.24	1.26	0.25	0.41
Elektrik, gaz, su	0.11	0.14	0.25	0.09	0.14	0.17
İnşaat	0.12	0.06	0.13	0.14	0.14	0.17
Ticaret	0.01	0.01	0.02	0.03	0.04	0.05
Ulaştırma, haberleşme	0.08	0.08	0.14	0.12	0.10	0.11
Bankacılık, sigortacılık	0.02	0.02	0.06	0.05	0.04	0.09
Kisisel hizmetler	0.03	0.03	0.09	0.16	0.09	0.09
Kamu hizmetleri	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Konut sahipliği	0.00	0.01	0.00	0.01	0.03	0.04

Kaynak: Gülay Günlük-Şenesen ve Ümit Şenesen; özel çalışmalar (1998 yılı verileri çalışma kapsamında hazırlanmıştır).

EK B**TEFE ENDEKSİ (1996=1.00)**

Sektör No.	Sektör Adı	1973	1979	1985	1990	1996	1998
1	Tarım	0.000091	0.000432	0.004329	0.032643	1.000000	3.490581
2	Madencilik	0.000055	0.000293	0.004811	0.032055	1.000000	2.618275
3	Besin-içki-tütün	0.000079	0.000382	0.003822	0.028712	1.000000	3.361846
4	Dokuma-giyim	0.000083	0.000461	0.004401	0.038746	1.000000	2.822806
5	Ağaç-mobilya	0.000078	0.000537	0.004550	0.037123	1.000000	2.503775
6	Kağıt-basım	0.000041	0.000204	0.002680	0.022963	1.000000	2.779795
7	Kimyasal maddeler	0.000066	0.000457	0.004187	0.031378	1.000000	2.932953
8	Petrol ürünleri	0.000033	0.000273	0.004614	0.033033	1.000000	2.985307
9	Lastik-plastik	0.000086	0.000489	0.004364	0.031423	1.000000	2.659409
10	Cam-çimento	0.000037	0.000217	0.002713	0.024251	1.000000	3.200975
11	Anametal	0.000078	0.000500	0.004048	0.028659	1.000000	2.863239
12	Metal ürünleri	0.000112	0.000755	0.006583	0.051086	1.000000	3.024525
13	Makine	0.000113	0.000558	0.004763	0.045405	1.000000	2.807945
14	Elektrikli makine	0.000224	0.001110	0.008484	0.071096	1.000000	2.867397
15	Ulaştırma araçları	0.000096	0.000526	0.004476	0.038938	1.000000	2.953389
16	Diğer imalat	0.000031	0.000182	0.001879	0.017130	1.000000	3.152334
17	Elektrik-gaz-su	0.000031	0.000116	0.002790	0.017494	1.000000	2.951173
18	İnşaat	0.000071	0.000344	0.003153	0.033056	1.000000	3.442890
19	Ticaret	0.000063	0.000371	0.004288	0.032934	1.000000	3.041889
20	Ulaştırma-haberleşme	0.000061	0.000358	0.004097	0.031833	1.000000	3.239352
21	Bankacılık-sigortacılık	0.000024	0.000098	0.001258	0.017149	1.000000	4.031668
22	Kişisel hizmetler	0.000068	0.000367	0.004001	0.032405	1.000000	3.192411
23	Kamu hizmetleri	0.000072	0.000370	0.001768	0.029201	1.000000	3.743169
24	Konut sahipliği	0.000144	0.000709	0.007378	0.034600	1.000000	3.807951

Kaynak: Günçavdı ve Küçükçiftçi (2006)

EK C

KRUSKAL WALLİS TESTİ SONUÇLARI

Kruskal-Wallis Testi: katsayi versus yıl

Kruskal-Wallis Test on katsayi

yıl	N	Median	Ave Rank	Z
1973	24	0.11500	63.1	-1.21
1979	24	0.07000	51.0	-2.76
1985	24	0.13500	74.6	0.27
1990	24	0.14500	77.3	0.61
1996	24	0.14000	79.6	0.91
1998	24	0.17000	89.4	2.18
Overall	144		72.5	

H = 12.57 DF = 5 P = 0.028

H₀: Tüm yıllara ait ortanca değerler eşittir

H₁: En az bir ortanca değer diğerlerinden farklıdır

H₀, yüzde 2,8 ve daha büyük anlamlılık düzeylerinde reddedilir.

EK D

PEARSON KORELASYON DEĞERLERİ

Correlations: 1973, 1979, 1985, 1990, 1996, 1998

	1973	1979	1985	1990	1996
1979	0.814 0.000				
1985	0.790 0.000	0.979 0.000			
1990	0.859 0.000	0.606 0.002	0.593 0.002		
1996	0.860 0.000	0.719 0.000	0.711 0.000	0.622 0.001	
1998	0.811 0.000	0.511 0.011	0.488 0.015	0.694 0.000	0.897 0.000

Hücre içerikleri:

Üst değerler: Pearson korelasyon değeri

Alt değerler: p değeri

H₀: İkili karşılaştırmaya tabi tutulan yıllara ilişkin 24 değer arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir korelasyon yoktur

H₁: İkili karşılaştırmaya tabi tutulan yıllara ilişkin 24 değer arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir korelasyon vardır

H₀, 1998-1985 ve 1998-1979 ikililer için yüzde 2; diğerleri için yüzde 1 anlamlılık düzeyinde reddedilir.

EK E**SPEARMAN SIRA KORELASYONU DEĞERLERİ**

	1973	1979	1985	1990	1996
1979	0.911 0.000				
1985	0.857 0.000	0.936 0.000			
1990	0.901 0.000	0.854 0.000	0.807 0.000		
1996	0.915 0.000	0.789 0.000	0.759 0.000	0.868 0.000	
1998	0.875 0.000	0.761 0.000	0.720 0.000	0.860 0.000	0.966 0.000

Hücre içerikleri:

Üst değerler: Spearman korelasyon değerleri

Alt değerler: p değerleri

H₀: İkili karşılaştırmaya tabi tutulan yıllara ilişkin 24 sektörün sıraları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir korelasyon yoktur

H₁: İkili karşılaştırmaya tabi tutulan yıllara ilişkin 24 sektörün sıraları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir korelasyon vardır

H₀, tüm ikililer için yüzde 1 anlamlılık düzeyinde reddedilir.

ÖZGEÇMİŞ

Turan Konu, 1980 yılında Amasya’da doğdu. İlkokulu Karamanlı Nimet Güvener İlkokulu, ortaokulu Burdur Anadolu Lisesi’nde tamamladı. 1998 yılında Eskişehir Fen Lisesi’nden mezun olan Konu, 1998 yılında Boğaziçi Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü’ne girdi. 2004 yılında lisans öğrenimini tamamlayan Turan Konu, 2006 yılında girdiği İstanbul Teknik Üniversitesi İktisat Yüksek Lisans Programına halen devam etmektedir.